

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ စာတမ်းတို

ဇူလိုင်လ၊ ၂၀၂၁ ခုနှစ်

စာရေးသူအကြောင်း

Sumit Bisarya သည် ကုလသမဂ္ဂ၏ နိုင်ငံရေးနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်ခြင်းရေးရာဌာန၌ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများဆိုင်ရာ အကြံပေးအဖြစ် တာဝန်ထမ်းဆောင်နေပါသည်။ **Mr. Bisarya** သည် International IDEA ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များ အစီအစဉ်ကို ယခင်က ဦးဆောင်ခဲ့သူလည်းဖြစ်ပါသည်။ International IDEA တွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်စဉ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ ဒီဇိုင်းပုံစံ နယ်ပယ်ရှိ ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ အသိပညာပေးစာအုပ် စာတမ်းများထုတ်ဝေမှုအား ကြီးကြပ်ခဲ့သူလည်းဖြစ်ပါသည်။ ထို့ပြင် ကမ္ဘာ့အနှံ့အပြားရှိ မတူညီသော အခြေအနေအရပ်ရပ်တွင် ဆောင်ရွက်ကြသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် နည်းပညာပိုင်းဆိုင်ရာ အထောက်အကူများ ပံ့ပိုးပေးခဲ့ပါသည်။

Thibaut Noel သည် International IDEA ၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များ အစီအစဉ်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရာရှိတစ်ဦးအဖြစ် ဆောင်ရွက်လျက်ရှိပါသည်။ **Mr. Noel** သည် မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အခြားနိုင်ငံများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် ပါဝင်သည့် သက်ဆိုင်ရာအဖွဲ့များအား အထောက်အကူပြုစေရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဒီဇိုင်းပုံစံများ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာရေး သုတေသနများ ပြုလုပ်ပါသည်။ ၂၀၂၀ ခုနှစ် International IDEA အဖွဲ့တွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်မီ အနောက်အာဖရိကဒေသတွင်း ပဋိပက္ခကားဆီးကာကွယ်ရေးရှေ့ဆောင်မှုအပါအဝင်၊ အာရှဒေသရှိ ဖွဲ့စည်းပုံတည်ဆောက်ရေးနှင့် ရှေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အထောက်အကူပြုရေး အစီအစဉ်များလုပ်ဆောင်သော ပြည်တွင်းနှင့် နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းတချို့၌လည်း လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်ခဲ့ပါသည်။

MyConstitution အကြောင်း

MyConstitution စီမံကိန်းသည် မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဒီမိုကရေစီ အသွင်ကူးပြောင်းရေးနှင့် ရေရှည်တည်တံ့သော ငြိမ်းချမ်းရေး၏ အဓိကအစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် ပြည်တွင်း၌ အသိပညာပြည့်ဝသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ယဉ်ကျေးမှုတစ်ရပ် ဖြစ်ထွန်းပေါ်ပေါက်လာရေးကို ဦးတည်ဆောင်ရွက်လျက်ရှိပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံရှိ အကျိုးစီးပွားပတ်သက်ဆက်နွယ်သူများ၏တောင်းဆိုချက်များကို အခြေခံကာ အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းများတွင် ပါဝင်သူများအတွက် ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်မှ အကြံပေးဝန်ဆောင်မှုများကိုလည်းပေးအပ်ပါသည်။ ဤအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အနှစ်ချုပ်စာတမ်းတွဲအား အဆိုပါကြိုးပမ်းအားထုတ်မှု၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် ထုတ်ဝေခြင်းဖြစ်ပါသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာစေ့စပ်ညှိနှိုင်းခြင်း - ပြောင်းလဲမှု၊ ငရုပုတိုးနောက်မဆုတ်တစ်ဆိုင်ရမှုများနှင့် ပြေငြိမ်းချက်များ

Sumit Bisarya နှင့် Thibaut Noel

၁။ နိဒါန်း

နိုင်ငံများသည် ၎င်းတို့၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ပြင်ဆင်ခြင်း သို့မဟုတ် အသစ်ရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းခြင်းတို့ကို လွတ်လပ်သောတိုင်းပြည်သစ်ထူထောင်ချိန်၊ အာဏာရှင်အစိုးရကျဆုံးသွားချိန် သို့မဟုတ် အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခချုပ်ငြိမ်းသွားချိန်ကဲ့သို့ အရေးပါသည့် နိုင်ငံရေးဖြစ်စဉ်ကြီးများ ဖြစ်ပေါ်ပြီးနောက် လုပ်ဆောင်လေ့ရှိပါသည်။ ထိုသို့အရေးပါသည့်အချိန်အခါ၌ သိသာထင်ရှားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းသည် အရင်းအနှီးကြီးမားသော လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခုဖြစ်ပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် မတူညီသည့် အစုအဖွဲ့များအကြား ပြည်သူ့အာဏာနှင့် အရင်းအမြစ်များ ကျင့်သုံးရေးကို သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းပေးရသည့်အတွက် ပြောင်းလဲရန်ခက်ခဲသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့်ပင် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ အရေးပါသည့် အလှည့်အပြောင်းအခြေအနေတစ်ရပ် ဖြစ်ပါသည်။

ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စာတမ်းတွင် ပြိုင်ဆိုင်မှုပြင်းထန်သည့် ဒီမိုကရက်တစ် နိုင်ငံရေး ပတ်ဝန်းကျင်အခင်းအကျင်းဖြင့် ဆောင်ရွက်ရသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများတွင် ရှေးမတိုးနောက်မဆုတ် တစ်ဆိုင်နေမှုကိုဖြန်ဖြေရန် နည်းဗျူဟာများနှင့် ယန္တရားများကို အဓိကထားဆွေးနွေးသွားမည်ဖြစ်သည်။ ဒီမိုကရက်တစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် မတူကွဲပြားသည့်အတွေးအမြင်နှင့် အကျိုးစီးပွားကွဲလွဲမှုများသော အုပ်စုများအကြားရှိ ကွဲပြားမှုသည် ပြည်သူ့အာဏာနှင့် အရင်းအမြစ်များကို ရယူကျင့်သုံးရေးဆိုင်ရာ ရေရှည်အစီအမံများအတွက် အရင်းအနှီးကြီးမားသည့် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများ ပြုလုပ်ရန်ဗွယ်ရာရှိပါသည်။ ထို့ပြင် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် သဘောတူညီမှုဖြင့် ဆုံးဖြတ်ရန်နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အစီအမံအသစ်များကို အထောက်အကူပြုရန် သာလွန်လှမှုများစုသဘောတူညီမှုရယူရန် ရံဖန်ရံခါ လိုအပ်ပါသည်။ အားလုံးပါဝင်သည့် ဒီမိုကရေစီ

နည်းကျ လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသစ်ရေးဆွဲခြင်းသည် နည်းပညာပိုင်းဆိုင်ရာ လုပ်ဆောင်ခြင်း ဖြစ်သည်သာမက ကနဦးနိုင်ငံရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်လည်းဖြစ်သည်။ ယင်းနိုင်ငံရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပါဝင်သည့်အဖွဲ့ အစည်းအသီးသီးမှ တီထွင်ဖန်တီးနိုင်မှု၊ အဓိကကျသောအလျှော့အတင်း၊ အပေးအယူညှိနှိုင်းမှုများ လိုအပ်ပါသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးတွင် သဘောထားကွဲလွဲသည့် အကြောင်းအရာများအပေါ်တွင် သဘော မတူညီမှုများ ဖြစ်ပေါ်နိုင်သကဲ့သို့ ယင်းကိစ္စရပ်များအပေါ် သဘောတူညီမှုမရရှိပါက ဆွေးနွေးမှုများ ရှေ့မတိုးနောက် မဆုတ် တစ်ဆိုသည့်အခြေအနေသို့လည်း ရောက်ရှိစေနိုင်ပါသည်။ ထိုသို့တစ်ဆိုမှုများ အချိန်ကြာမြင့်လာသောအခါ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခုလုံးအား နှောင့်နှေးနိုင်စေခြင်း သို့မဟုတ် လမ်းကြောင်းလွဲချော်သည်အထိ ဖြစ် စေနိုင်ပါသည်။ ဤသို့သောအခြေအနေတွင် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများတွင်ပါဝင်သည့်အစုအဖွဲ့များမှ သဘောထားကွဲလွဲမှုများ ကို ကျော်လွှားရန်နှင့် ဖြစ်ပေါ်နေသည့် ရှေ့မတိုးနောက်မဆုတ် တစ်ဆိုနေမှုများကိုဖြေရှင်းရန် အထောက်အကူဖြစ်စေ မည့် ဆွဲဆောင်မှုရှိသောညှိနှိုင်းမှုဖန်တီးရန် အကြံပြုရပါလိမ့်မည်။

ဤစာတမ်းအား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကိုရေးဆွဲကြရာတွင် သို့မဟုတ် သိသာထင်ရှားသော ပြောင်းလဲမှု ပြုလုပ်ရာတွင် ကျိုးကြောင်းအခြေအနေများနှင့် ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့် အရင်းအနှီးများ စသည်တို့ကို ကောက်နုတ် ဖော်ပြခြင်းဖြင့် စတင်ထားပါသည် (အပိုင်း ၂)။ ထို့နောက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများကို ပုံဖော် ပေးသည့်အပြင် ၎င်းမှထွက်ပေါ်လာသော ရလဒ်များကိုပါ သက်ရောက်စေသည့် မောင်းနှင်ဖော်ဆောင်သူများနှင့် အရွေ့ အပြောင်းအခြေအနေများကို ဖော်ညွှန်းတင်ပြပါသည် (အပိုင်း ၃)။ ကာလရှည်တစ်ဆိုနေမှုအခြေအနေကို ကာကွယ်ရန် နှင့် ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သည့် နက်ရှိုင်းသောသဘောမတူညီမှုများကို ကျော်လွှားရန် အသုံးပြုနိုင်သည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်း ဆိုင်ရာ အစီအမံများနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပုံစံဒီဇိုင်း နည်းနာများကို နောက်ဆုံးအပိုင်းတွင် ထည့်သွင်းဖော်ပြ ထားပါသည် (အပိုင်း ၄) ။

၂။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်း အကြောင်း

နိုင်ငံတကာအတွေ့အကြုံများ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာချက်များအရ သက်ဆိုင်ရာနိုင်ငံရေးနောက်ခံအခြေအနေများ သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်များနှင့် ထိုမှထွက်ပေါ်လာသော ရလဒ်များအပေါ် မည်သို့မည်ပုံ သက်ရောက်လွှမ်းမိုးပြီး ရိုက်ခတ်မှုရှိသည်ကို ဖော်ပြနေသည်။ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံအတွင်းရှိ မတူညီသည့် အုပ်စု များအကြား တည်ရှိသောအာဏာထိန်းကြောင်းမှုနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပြောင်းလဲမှုစသည့် တောင်းဆိုချက် များကို ဖြစ်ပေါ်စေသည့် ရေသောက်မြစ်ပြဿနာများမှာ ယင်းနိုင်ငံရှိ ရေခဲမြေခံအခြေခံအကြောင်းတရားများတစ်ချို့ပင် ဖြစ်သည်။ ယင်းအကြောင်းတရားများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပေါ် စေ့စပ်ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် ထွက်ပေါ်လာသော ရလဒ်အပေါ် ကြီးမားစွာသက်ရောက်မှုရှိပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် ရေခဲ မြေခံ အခြေအနေအရပ်ရပ်ပေါ်မူတည်၍ အမျိုးမျိုးကွဲပြားကြသည်။

ထိုသို့ ကွဲပြားခြားနားမှုများရှိနေသော်လည်း ယေဘုယျအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေး လုပ်ငန်းစဉ် များတွင် အောက်ပါအင်္ဂါရပ်များ တူညီလေ့ရှိသည် -

- **ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေးသည် အမြင့်ဆုံးဥပဒေပြုရေးဖြစ်သည်။** ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်နှင့် ထိုသို့ရေးဆွဲရသည့် အခြေအနေအကြောင်းတရားမှာ သာမန်ဥပဒေရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းခြင်းနှင့် မတူ ကွဲပြားပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြောင်းလဲမှုများသည် ထူးကဲသည့်နိုင်ငံရေးဖြစ်ရပ်များကြောင့် ပေါ်ပေါက်လေ့ရှိပါသည်။ ဥပမာ - ပြည်တွင်းလက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခ၊ အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်မှု အဆုံးသတ်ရေး သို့မဟုတ် လွတ်လပ်ရေးရရှိရေးတို့ပင်ဖြစ်သည်။ ဤသို့သော လုပ်ရားမှုများတွင် လူမှုအသိုင်းအဝန်းအတွင်းရှိ ကဏ္ဍပေါင်းစုံမှ လူထု၏ နိုင်ငံရေးအသိပညာချိန် မြင့်တက်လေ့ရှိသည့်အတွက် နိုင်ငံရေးစနစ်၏ အခြေခံ အုတ်မြစ် ပြန်လည်တည်ဆောက်ရန်တောင်းဆိုမှုများ ကျယ်ကျယ်လောင်လောင်ပေါ်ထွက်လာစေသည်။ ထို့ပြင်

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ အခြေခံကျသော အမြင့်ဆုံးဥပဒေဖြစ်သည့်အားလျော်စွာ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်သည်လည်း သာမန်ဥပဒေများနှင့် အခြားသောဥပဒေဆိုင်ရာ ကျင့်ဝတ် အားလုံးအပေါ်တွင် တရားဝင်ဖြစ်မှုနှင့် အာဏာသက်ရောက်မှုပေးအပ်ထားသည့်ပုံစံအဖြစ် ရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းထား သည်။ ထုံးစံအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို သာမန်ဥပဒေများပြဋ္ဌာန်းရာတွင်လိုအပ်သည့် ပါဝင်မှုနှင့် ပါဝင်သူများ၏ သဘောတူညီမှုပမာဏထက် ပိုများသည့်လုပ်ငန်းစဉ်မှတစ်ဆင့် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးရလေ့ရှိ ပါသည်။ ဥပဒေများကို မူဝါဒဆိုင်ရာကိစ္စတစ်ရပ်ရပ် ဆောင်ရွက်ရန်အတွက် အချိန်တိုတိုအတွင်း ဥပဒေပြု လွှတ်တော်၏ အများစုမဲဖြင့် ပြဋ္ဌာန်းခြင်း၊ ပြင်ဆင်ခြင်းနှင့် ပြဋ္ဌာန်းပြီးနစ်အနည်းငယ်အတွင်း အစားထိုးခြင်း များပြုလုပ်နိုင်သော်လည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကိုမူ နိုင်ငံတော်နှင့် လူမှုအသိုင်းအဝန်းရှိ စုဖွဲ့စီစဉ်မှုတွင် ရေရှည်တည်တံ့သည့် အခြေခံအုတ်မြစ်ကျသော အပြောင်းအလဲများကိုဖော်ဆောင်ရန် သီအိုရီအရ ပြည်သူများက ပြဋ္ဌာန်းရေးဆွဲရပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအား အမြင့်ဆုံးဥပဒေရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းခြင်း အဖြစ် ဖော်ပြနိုင်သည်။

- **ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲခြင်းသည် အရင်းအနှီးကြီးမားပြီး ကွဲပြားသော နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာအခင်းအကျင်း တွင် ဖြစ်ပေါ်လေ့ရှိသည်။** ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသစ် ရေးဆွဲခြင်းသည် အရင်းအနှီးကြီးမားသည့် လုပ်ငန်းစဉ် ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ရေးဆွဲရာတွင် ပြည်သူ့အာဏာနှင့် အရင်းအမြစ်များသုံးစွဲခွင့်ကို ပြန်လည်ဖွင့်ဆိုပေးရသည်။ ရံဖန်ရံခါတွင် ဖြစ်တည်မှုဆိုင်ရာ ဝိသေသများကို အသိအမှတ်ပြုမှုနှင့် ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ကဲ့သို့ တောင်းဆိုမှု များကို ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ပေးရတတ်သည်။ ထို့ပြင် လူမှုအသိုင်းအဝန်းဆိုင်ရာ ပြောင်းလဲမှုများအတွက် ရေရှည် တည်မြဲသည့်စီမံချက်များလည်း ချမှတ်ပေးရသည်။ ဒီဇိုင်းပုံစံအရ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ပြောင်းလဲ ပြင်ဆင်ရန် ခက်ခဲပြန်သည်။ ထပ်မံ၍ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်များအား ပါဝင်သည့် သက်ဆိုင်ရာအဖွဲ့များအကြား ယုံကြည်မှုမရှိခြင်းကြောင့် အကွဲကွဲအပြုဖြစ်နေသည့် နိုင်ငံရေးပတ်ဝန်းကျင် တွင် မကြာခဏဆိုသလိုဆောင်ရွက်ရတတ်သည်။ ဤသို့သောအခင်းအကျင်းမျိုးသည် အထူးသဖြင့် လက်နက် ကိုင်ပဋိပက္ခပြီးနောက်လုပ်ဆောင်ရသည့် သို့မဟုတ် ထွက်ခွာရမည့် အာဏာရှင်အစိုးရနှင့် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှု လုပ်ဆောင်ရသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ဖြစ်ပေါ်လေ့ရှိသည်။
- **အများပါဝင်မှုလုပ်ငန်းစဉ်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ အခွန်ရှည်တည်တံ့မှုကို ဖြစ်စေပါသည်။** ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရာတွင် ဘက်ပေါင်းစုံလူမှုအသိုင်းအဝန်းကို ထင်ဟပ်စေသော မတူကွဲပြားသည့် ကိုယ်စားပြုအုပ်စုများပါဝင်စေခြင်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ ပိုမိုခိုင်မာရှည်ကြာစွာ ရပ်တည်နိုင်လေ့ရှိ ပါသည် (Elkins, Ginsburg and Melton 2009)။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများရှိ ပြဋ္ဌာန်းချက်များသည် မတူ ကွဲပြားသည့် အကျိုးစီးပွားအရပ်ရပ်ကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားသည့် စေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုဖြင့် ပေါ်ပေါက်လာပါက ယင်းပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်လက်ခံလာနိုင်သကဲ့သို့ မိမိတို့ပိုင်ဆိုင်သည်ဟူသော ခံစားချက် ရရှိစေသည်သာမက နောက်ထပ်စေ့စပ်ဆွေးနွေးရန် တောင်းဆိုမှုများကို လျော့ချနိုင်စေသည်။ သာဓကအနေ ဖြင့် ၁၉၈၇-၈၈ ဘရာဇီးဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာညီလာခံသည် အလွှာပေါင်းစုံ စုဖွဲ့ပါဝင်မှုနှင့် ပြည်သူများ အားလည်း ပူးပေါင်းပါဝင်စေခဲ့သောကြောင့် လယ်တင်အမေရိကန်နိုင်ငံများရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများထက် ၎င်း၏ ဖွဲ့စည်းပုံသည် ပိုမိုခိုင်မြဲရှည်ကြာစေသည်။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဖော်ထုတ်အတည်ပြုရာ တွင် လူမှုအသိုင်းအဝန်းရှိ မတူညီသည့် ဘက်စုံကဏ္ဍစုံအုပ်စုများ ပါဝင်မှုရှိစေသည့် နည်းလမ်းဖြင့် ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်များကို ပုံစံဒီဇိုင်းချမှတ်ရန် ယေဘုယျအကြံပြုလေ့ရှိကြသည်။
- **အများပါဝင်မှုရှိစေခြင်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ တစ်ဖက်သတ်အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းခြင်းကို တားမြစ် နိုင်သော်လည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုများကို ပိုမိုခက်ခဲသွားစေနိုင်သည်။** သာဓက အနေဖြင့် နီပေါနိုင်ငံတွင် ၂၀၀၈ ခုနှစ်၌ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခဲ့သည့် တိုင်းပြုပြည်ပြုလွှတ်တော်သည် နိုင်ငံ့ သမိုင်းတွင် အများပါဝင်မှုအရှိဆုံး ရွေးကောက်ခံလွှတ်တော်ဖြစ်သည်။ အလွန်များပြားသည့် အစုအဖွဲ့များပါဝင်

သည့်အတွက် သဘောတူညီမှုရယူနိုင်ရန် ဒုတိယအကြိမ်တိုင်းပြုပြင်ပြုလွှတ်တော်အတွက် ရွေးကောက်ပွဲ ကျင်းပမှုအပါအဝင် ရှစ်နှစ်ကြာစေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ရသည်။ သို့သည့်တိုင် နောက်ဆုံးအပြီးသတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ သဘောတူအတည်ပြုမှုကိုလက်မခံသော အရေးပါသည့်အုပ်စုများ ရှိနေသေးသည်သာ ဖြစ်သည်။ သဘောတူညီမှုရရှိရန်ခက်ခဲမှုသည် ဖြေရှင်းရမည့်ကိစ္စရပ်များအပေါ် မည်မျှသဘောထားကွဲလွဲမှုရှိ ခြင်းနှင့် တိုင်းပြုပြင်ပြုလွှတ်တော်၏ အရွယ်အစားနှင့် ကွဲပြားသည့်အုပ်စုများ မည်မျှပါဝင်ဖွဲ့စည်းထားမှု နှစ်ခု လုံး၏ ရလဒ်တစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။

- **ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းသည် ဘက်ပေါင်းစုံပါဝင်ရသည့် ဖြစ်စဉ်တစ်ခုဖြစ်သည်။** ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေရေးဆွဲခြင်းသည် ဥပဒေကြောင်းအရာ၊ လူမှုရေးအရာနှင့် နိုင်ငံရေးအရာ တဆက်တည်းလုပ်ဆောင်ရသည့် လုပ်ငန်းစဉ်ဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဟူသည် အင်စတီကျူးရှင်းများကို ဖွဲ့စည်းပေးခြင်း၊ ယင်းအင်စတီ ကျူးရှင်းများကို လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာအပ်နှင်းခြင်း၊ အာဏာများကို ကန့်သတ်ခြင်းနှင့် တရားရုံးတွင် အတည်ပြု လိုက်နာကျင့်သုံးရသည့် ဥပဒေများဆိုင်ရာပြဋ္ဌာန်းချက်/ပဋိညာဉ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေ မူကြမ်းရေးဆွဲသည့်အခါ နည်းပညာပိုင်းဆိုင်ရာ အသေးစိတ်အချက်များကို ဂရုပြုရမည်သာမက အခန်း အလိုက်ပါဝင်သည့် အစိတ်အပိုင်းများသည် ရှေ့နောက်ဟန်ချက်ညီညွတ်မှုရှိရမည့်အပြင် လုပ်ငန်းလည်ပတ် ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် အုပ်ချုပ်မှုစနစ်ဖြစ်ရန်လည်း လိုအပ်ပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးကို လူမှုရေး ဆိုင်ရာလုပ်ငန်းစဉ်အဖြစ်လည်း သတ်မှတ်ဖော်ပြနိုင်သည်။ ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် အစိုးရ၏ဆောင်ရွက်ချက် များကို လမ်းညွှန်ပေးနိုင်မည့် လူမှုအသိုင်းအဝန်းအတွက် ဘုံလက်ခံကြသည့် တန်ဖိုးများနှင့် အခြေခံကျသည့် မျှော်မှန်းချက်များကို စေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုတွင်ပါဝင်သည့် အုပ်စုများကဖော်ထုတ်ပေးရပါသည်။ အထက်ပါဖော်ပြ ချက်များအပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးသည် နိုင်ငံရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်လည်းဖြစ်သည်။ ယှဉ်ပြိုင် မှုပြင်းထန်သည့် ဒီမိုကရေတစ်နိုင်ငံရေးအခင်းအကျင်းမျိုးဖန်တီးသည့်အခါတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ် တစ်ရပ်သည် အကျိုးစီးပွားများဆန့်ကျင်ဖက်ဖြစ်နေသည့်အုပ်စုများက ၎င်းတို့အများစု ထောက်ခံကြသည့် ဖွဲ့စည်းပုံပြဋ္ဌာန်းချက်စာသားများကို အပြန်အလှန်ဆွေးနွေး၊ ညှိနှိုင်း၊ အပေးအယူလုပ်ရသည့် အခြေအတင် စေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုမှ ထွက်ပေါ်လာသောရလဒ်ဖြစ်သည်။

၃။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုမောင်းနှင်အားများနှင့် ပြောင်းလဲမှုများ

ယေဘုယျဆိုလျှင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုလုပ်ငန်းစဉ်သည် မတူညီသည့်ကန့်သတ် ချက်အမျိုးအစားများမှ ရွေးချယ်ခြင်း(၃.၁) နှင့် အလျော့အတင်းညှိနှိုင်းမှုဗျူဟာအမျိုးမျိုးဖြင့် စေ့စပ်ဆောင်ရွက်မှုများ (၃.၂) ပါဝင်သည်။

၃.၁။ ရေဆန်နှင့် ရေစုန်ကန့်သတ်ချက်များ (Elster 1995)

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်တစ်ရပ်၏ အကြောင်းအရာအပေါ်ဆုံးဖြတ်ရာတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူ များက အပြည့်အဝလွတ်လပ်စွာဆုံးဖြတ်ခွင့်ရှိသည်ဟူသော ရွေးကောက်ခံကိုယ်စားလှယ်၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာဆိုင်ရာ အတွေးအခေါ်နှင့်ဆန့်ကျင်ကာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသည့်အဖွဲ့မှ ကြုံတွေ့ရနိုင်သည့် ကန့်သတ်ချက်အမျိုးအစား နှစ်ခုကို နှိုင်းယှဉ်သုံးသပ်ချက်များက ဖော်ပြထားပါသည်။ ယင်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့သည် ၎င်း၏ အဖွဲ့ ဝင်များနှင့်/သို့မဟုတ် ၎င်းတို့၏ ရွေးချယ်မှုများအတိုင်းအတာပေါ်တွင် လွှမ်းမိုးမှုရှိသည်(Elster 1995)။

တစ်ဖက်တွင်လည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ် စတင်ရန် ဆုံးဖြတ်ရာတွင် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်ဆိုင်ရာ သို့မဟုတ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးဆိုင်ရာ အကြောင်းအရာတစ်ချို့နှင့်ဆိုင်သည့် လိုအပ်ချက် များကို ထည့်သွင်းထားတတ်သည်။ ဤကဲ့သို့ **ရေဆန်ကန့်သတ်ချက်များ (upstream constraints)** သည် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသည့်အဖွဲ့က စီမံဆောင်ရွက်ခြင်းမပြုမီ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့ သို့မဟုတ် ၎င်း၏

အဖွဲ့ဝင်များပေါ်တွင် ကျရောက်သည့် ကန့်သတ်ချက်များဖြစ်သည်။ လောလောလတ်လတ် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ ရေဆန် ကန့်သတ်ချက်များ (upstream constraints) ကျရောက်ပုံ သာဓကများကို သိရှိလက်ကိုင်နိုင်စေရန် တွေ့နိုင်သည်။ ၂၀၁၅ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလွှတ်တော်အတွက် ရွေးကောက်ပွဲတွင် ဝင်ရောက်ယှဉ်ပြိုင်သည့် ပါတီများက သဟဇာတမဖြစ်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာအစီအမံများကို ကတိကဝတ်ပြုခဲ့သည်။ တမီးလ်အမျိုးသား ညွန့်ပေါင်းအဖွဲ့က ဖက်ဒရယ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ဖော်ထုတ်မည်ဟု ကတိပြုကာ ရွေးကောက်ပွဲတွင် ဝင်ရောက် ယှဉ်ပြိုင်ခဲ့ပြီး တဖက်တွင် သိရှိလက်ကိုင်လွတ်လပ်ရေးပါတီက တစ်ပြည်ထောင်စနစ် အခွန်ရှည်ရေးကို ကတိပြုခဲ့သည် (Bisarya 2016)။

ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့အပေါ်တွင် ရေဆန်ကန့်သတ် ချက်များကို တိုးပွားများပြားစေပါသည်။ သာဓကအနေဖြင့် တောင်ဆူဒန်ဖြစ်ရပ်ပင်ဖြစ်သည်။ ထိုစဉ်က ၂၀၁၈ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသစ်ရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းကာ ဖက်ဒရယ်ပြည်ထောင်စုတည်ထောင်ရန် ကတိ ကဝတ်များ ပေးထားခဲ့သည်။ ဤဖြစ်စဉ်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့သည် နိုင်ငံ၏အနာဂတ်စုဖွဲ့ပုံကို စဉ်းစားရာတွင် ဖက်ဒရယ်စနစ်မှတစ်ဆင့် အခြားရွေးစရာလမ်းမရှိတော့ပေ။

အကယ်၍ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအသစ်ရေးဆွဲခြင်းထက် ရှိပြီးသားဖွဲ့စည်းပုံအား ပြင်ဆင်ရန် ရည်ရွယ်ထားသည့်ဖြစ်ရပ်များတွင် ရှိပြီးသားဖွဲ့စည်းပုံပါပြဋ္ဌာန်းချက်ကိုယ်၌ကပင် ရေဆန်ဥပဒေကြောင်း ဆိုင်ရာ ကန့်သတ်ချက်များဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံပါ ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် ပြင်ဆင်ချက်များပြုလုပ် နိုင်သည့် အကြောင်းအရာနှင့်စပ်လျဉ်း၍လည်း ကန့်သတ်ချက်များရှိနိုင်သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ သာဓကမှာ ဂျာမနီနိုင်ငံ တွင် ဖွဲ့စည်းပုံပြင်ဆင်ရာတွင် အထက်၊ အောက်လွှတ်တော်နှစ်ရပ်လုံး၏ သုံးပုံ နှစ်ပုံ အတည်ပြုရန်လိုအပ်သည်ဟု ဖော်ပြထားသည့်အပြင် ဒီမိုကရက်တစ်အစိုးရပုံစံနှင့် ဖက်ဒရယ်ပြည်ထောင်စုပုံစံ အုပ်ချုပ်မှုကဲ့သို့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆိုင်ရာ အခြေခံမူများကိုပြင်ဆင်ရန်တားမြစ်ထားသည်။ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတွင် ၁၉၈၇ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် ပြင်ဆင်ချက်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းသည် ဘန်စမိုရိုပြည်နယ် (Bangsamoro) တွင် အထူးကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ် ခွင့်တောင်းဆိုသည့် သူပုန်အဖွဲ့များပါဝင်သည့် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို များစွာရှုပ်ထွေးစေခဲ့သည်။ အစိုးရနှင့် မိုရို အစ္စလာမ်မစ် လွတ်မြောက်ရေးတပ်တို့ ၂၀၀၈ ခုနှစ်တွင် ချုပ်ဆိုခဲ့သည့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်ကို တရား လွှတ်တော်ချုပ်မှ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ကိုက်ညီမှုမရှိဟု ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ငြိမ်းချမ်းရေး စာချုပ်ကို အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရွက်အတွက် မည်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်ကိုမဆို ဆောင်ရွက် မည်ဟု ၎င်းစာချုပ်တွင် ကတိပြုခဲ့သည့်အချက်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာသည် အမျိုးသားအဆင့်လွှတ်တော်တစ်ခုတည်းကသာ ကျင့်သုံးနိုင်သည်ဟုသည့်အချက်နှင့် ဆန့်ကျင်နေသောကြောင့်ဖြစ် သည် (Anderson and Choudhry 2019)။ ထိုသို့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်ရေးအတည်ပြုချက်ရယူရမည့် အခက်အခဲကိုရှောင်ရှားရန် Organic Law ဟုခေါ်သော ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ခြင်းဥပဒေပြဋ္ဌာန်းခြင်းဖြင့် ဘန်စမိုရိုပြည်နယ် အား အထူးကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ပေးနိုင်ရန် ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်အသစ်တစ်ခုကို ညှိနှိုင်းပေးခဲ့ ကြသည်။ ဘန်စမိုရိုပြည်နယ်၏ ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်မှုအဆင့်အတန်းနှင့် အခြေခံအုပ်ချုပ်မှုဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံကို ဖွင့်ဆို ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် ဘန်စမိုရို Organic Law ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ခြင်းဥပဒေကို လွှတ်တော်က ၂၀၁၈ခုနှစ်တွင် အတည်ပြု ပေးခဲ့ပြီး ၂၀၁၉ လူထုဆန္ဒခံယူပွဲမှတစ်ဆင့် ဘန်စမိုရိုပြည်သူများက လက်မှတ်ရေးထိုးအတည်ပြုခဲ့သည်။

တစ်ဖက်တွင် **ရေစုန်ကန့်သတ်ချက်များ (downstream constraints)** သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေး အဖွဲ့က ရေးဆွဲဖော်ထုတ်ထားသည့် မူကြမ်းကို တခြားအဖွဲ့စည်းတစ်ရပ်ရပ် သို့မဟုတ် ဆန္ဒခံယူပွဲမှတစ်ဆင့် အတည်ပြု ရန် လိုအပ်သည့်အခါမျိုးတွင် ပေါ်ထွက်လာနိုင်ပါသည်။ ဤသို့လုပ်ငန်းစဉ်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့ သည် စိစစ်အတည်ပြုပေးမည့် အာဏာပိုင်အဖွဲ့၏ ဆန္ဒသဘောထားအတိုင်း ကျေနပ်အောင်ဆောင်ရွက်ဖို့လိုအပ်ပါသည်။ ယင်းအချက်က ဖွဲ့စည်းပုံရေးဆွဲရေးအဖွဲ့၏ အဆိုပြုချက်များအပေါ်တွင် ကျရောက်နိုင်သည့် ကန့်သတ်မှုများဖြစ်ပေ လိမ့်မည်။ ကင်ညာနိုင်ငံတွင် ၂၀၁၀ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား နိုင်ငံရေးပါတီများမှ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးခဲ့သော်လည်း

ပြည်သူများက ဆန္ဒခံယူပွဲတွင် မဲပေးအတည်ပြုပေးရသည်။ ဆရာများသမဂ္ဂနှင့် ၎င်းအဖွဲ့ဝင်များ၏ ထောက်ခံအားပေးမှုကို ရရှိရန် နိုင်ငံရေးပါတီများက ဆန္ဒခံယူပွဲတွင် အတည်ပြုမည့် မူကြမ်းရေးဆွဲရာတွင် ဆရာများအမှုထမ်းကော်မရှင်ကို ထည့်သွင်းရန် နိုင်ငံရေးပါတီများက သဘောတူခဲ့ကြသည်။

ဆန္ဒခံယူပွဲဖြင့်အတည်ပြုလုပ်ဆောင်မှုမရှိသည့်တိုင် ကိုယ်စားလှယ်များသည် ၎င်းတို့မဲဆန္ဒနယ်မှ ပြည်သူများ၏ အနာဂတ်နိုင်ငံရေးအရ ထောက်ခံမှုရရှိရန်လိုအပ်ချက်သည် ၎င်းတို့၏ စေ့စပ်ဆွေးနွေးရေး အခွင့်အလမ်းအပေါ် ကန့်သတ်မှုများ ခံရနိုင်သည်။

ဤသာဓကတွင် ဖော်ပြခဲ့သကဲ့သို့ ရေဆန်နှင့် ရေစုန်ကန့်သတ်ချက်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်၏ ရလဒ်ပေါ်တွင် အရေးပါသည့် သက်ရောက်မှုများရှိနိုင်သည်ကို တွေ့ရပါသည်။

၃.၂။ အပြန်အလှန်တုံ့ပြန်မှုတည်ဆောက်ပုံနှင့် အပေးအယူညှိနှိုင်းမှုအမျိုးအစားများ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်များ၏ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်မှုပုံစံနှင့် အရွေ့အပြောင်း အမျိုးမျိုးရှိသည့်အလျောက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများ၏ လုပ်ငန်းစဉ် သဘောသဘာဝကို နားလည်စေရန် ဂါဘရီလ် နာဂရပ်တို (Gabriel Negretto) အဆိုပြုခဲ့သည့် အောက်ဖော်ပြပါမူဘောင်မှာ အသုံးဝင်ပါသည်။ အကျဉ်းချုံးအစီအမံမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။ ပထမဦးစွာဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ စည်းမျဉ်းအသစ်များကို ဖန်တီးလိုကြသည့် အစုအဖွဲ့များက စေ့စပ်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများကို ကနဦးစတင်လေ့ရှိသည်။ ဒုတိယအချက်မှာ ယင်းစည်းမျဉ်းအသစ်များ မည်သို့မည်ပုံ ချမှတ်သင့်သည်ဆိုသည့်အချက်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ၎င်းအစုအဖွဲ့များ၏ ရှုမြင်ပုံများနှင့် အကျိုးစီးပွားများမှာ မတူကွဲပြားမှုနှင့် တင်းမာမှုများရှိခြင်းဖြစ်သည်။ တတိယအချက်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစည်းမျဉ်းအသစ်များကို ပြဋ္ဌာန်းရာတွင် အများစုသဘောတူညီမှုလိုအပ်သောကြောင့် အရေအတွက်လုံလုံလောက်လောက် ပံ့ပိုးမှုရရှိထားသည့် သဘောတူညီမှုတစ်ရပ်ရရှိရန် မတူညီသည့်အစုအဖွဲ့များအကြား အခြေအတင်ဆွေးနွေးမှုများလုပ်ဆောင်ရပါလိမ့်မည်။

ဤသို့အခြေအနေမျိုးတွင် အောင်မြင်သည့်စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများရရှိရန် မည်သည့်အကြောင်းခြင်းရာများက အားပေးအားမြှောက်ဖြစ်စေမည်နည်းဟူသည့် မေးခွန်းပေါ်ထွက်လာသည်။

အစုအဖွဲ့များအကြား သဘောတူညီမှုရရှိစေမည့် အရေးပါသော မက်လုံးပေးဆွဲဆောင်နိုင်မည့် ဘုံတူညီသည့်မှုများ သို့မဟုတ် ထပ်တူကျသည့် အကျိုးစီးပွားများ ရှိ မရှိဟူသည် အကြောင်းခြင်းရာတစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။ ပါတီအားလုံးမှ အတိအလင်း သို့မဟုတ် အကြွင်းမဲ့သဘောတူသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အခြေခံမူများမှစ၍ အဓိကပြဿနာ၏ အကျိုးအပြစ်ဆက်စပ်အခြေအနေများထိ အမျိုးမျိုးရှိနိုင်သည်။ သာဓကအနေဖြင့် နီပေါနိုင်ငံ၌ ဖက်ဒရယ်ပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံတည်ထောင်မည်ဟူ၍ အရေးအကြီးဆုံးမှုကို စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုအစပိုင်းတွင် သဘောတူခဲ့ကြသည်။ ထို့နောက် ၂၀၁၅ ခုနှစ်တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သည့် ကြီးမားသောလျှင်၏ ရိုတ်ခတ်မှုအကြပ်အတည်းသည် ကာလရှည်ကြာနေခဲ့သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အား အဆုံးသတ်ရန်နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အပြီးသတ်ရေးဆွဲရန် အဓိကပါတီများအကြား သဘောတူညီမှုရရှိစေခဲ့သော ဆွဲဆောင်မှုမက်လုံးဖြစ်ခဲ့သည်။

ဒုတိယအကြောင်းချင်းရာမှာ ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတွင် ပါတီများအကြား အကြောင်းအရာအပေါ် သဘောမတူညီမှုများ ထပ်တူကျခြင်း သို့မဟုတ် ချိတ်ဆက်မှုရှိနေခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်အဆင့်ဆင့်တွင် အစုအဖွဲ့များအကြား ချိတ်ဆက်မှုရှိနေသော လိုလားချက်များရှိပါက အပြန်အလှန်အလျော့ပေးလိုက်လျောကာ ညှိနှိုင်းခြင်းဖြင့် သဘောတူညီမှုရရှိနိုင်သည်။ ယင်းဖြစ်စဉ်တွင် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးသည့် ပါတီများသည် တဖက်နှင့် တဖက်ရှိ ကိစ္စရပ်များကို အပေးအယူပြုလုပ်နိုင်သည်။ ပါတီတစ်ခုမှ ၎င်းတို့အတွက် ပိုအရေးပါသည့် တောင်းဆိုမှုတစ်ခုကိုရရှိရန် အခြားတဖက်မှတောင်းဆိုသည့် တချို့ကိစ္စရပ်တစ်ခုနှင့် အလဲအလှယ်ပြုလုပ်နိုင်သည်။ အခြားသာဓကတစ်ခုမှာ စပိန်နိုင်ငံ၏ ၁၉၇၈ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းသည့် ပါတီများအကြား အစိုးရ

အုပ်ချုပ်မှုစနစ်၊ နယ်မြေအလိုက် စုဖွဲ့မှုနှင့် လူမှု-စီးပွားဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များအပါအဝင် အကြောင်းအရာအများအပြားနှင့် စပ်လျဉ်း၍သဘောထားများကွဲပြားမှုရှိခဲ့သည်။ သို့သော် သဘောမတူညီမှုများသည် ချိတ်ဆက်နေသောအခါ အပေးအယူ မဲများဖလှယ်ခြင်းပြုလုပ်ခြင်းဖြင့် အားလုံးသဘောတူနိုင်သည့် ယေဘုယျဖြေရှင်းချက်ရရှိခဲ့သည် (Negretto 1998; Colomer 1995)။

၁၉၉၄ ခုနှစ် အာဂျင်တီးနားနိုင်ငံတွင် ပြုလုပ်ခဲ့သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်အား သာဓကအဖြစ် လေ့လာနိုင်သည်။ တာဝန်ထမ်းဆောင်လျက်ရှိသော သမ္မတ ကာလိုစ် မန်နမ် (Carlos Menem) က ၎င်းအား ဒုတိယအကြိမ် သမ္မတရာထူးကို ထပ်မံထမ်းဆောင်ရန် ကန့်သတ်ထားသည့် နောက်ထပ်တစ်ကြိမ် ပြန်လည်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခြင်းဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကန့်သတ်ချက်အား ပယ်ဖျက်ရန်ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို အစပြုလုပ်ဆောင်ခဲ့သည်။ သို့သော် အဓိက အတိုက်အခံပီတီ ၏ ပံ့ပိုးမှုမပါဘဲ ၎င်းတို့ပီတီမှ ဖွဲ့စည်းပုံကိုပြင်ဆင်နိုင်မည်မဟုတ်ပေ။ အတိုက်အခံပီတီမှ ယင်းအချက်ကို အခွင့်ကောင်း ယူ၍ နောက်တစ်ကြိမ် ပြန်လည်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ရေးပြင်ဆင်ချက် ထောက်ခံပေးစေလိုပါက သမ္မတ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့် အာဏာလျော့ချရန် သဘောတူရမည်ဟူ၍ လူများစုပီတီနှင့် အပေးအယူပြုလုပ်ခဲ့သည်။ အဆုံးတွင် နှစ်ဖက်ပီတီများမှ နောက်ထပ်တစ်ကြိမ်ပြန်လည်ရွေးကောက်မှု ချက်ချင်းကျင်းပပြုလုပ်ရန်ခွင့်ပြုကြောင်း ပြဋ္ဌာန်းချက်နှင့် သမ္မတအာဏာ လျော့ချရေးပြဋ္ဌာန်းချက်ကို အပြန်အလှန်လိုက်လျောသဘောတူခဲ့ကြသည်။ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်က ကနဦး တွင် သမ္မတအား ပြန်လည်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ရေးတစ်ခုတည်း လုပ်ဆောင်ရန်ဖြစ်သော်လည်း အဓိကအတိုက်အခံ ပီတီနှင့် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးရန် လိုအပ်ချက်ကြောင့် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် ပြင်ဆင်ချက်ဆီသို့ ဦးတည်သွားခဲ့သည် (Negretto 1998 and 2017)။

တတိယအကြောင်းရင်းမှာ ပီတီများအကြား အာဏာခွဲဝေခြင်းဖြစ်သည်။ တချို့ဖြစ်ရပ်များတွင် စေ့စပ်ညှိနှိုင်း ဆွေးနွေးမှုမလုပ်ဘဲ တစ်ဖက်သတ်ပြောင်းလဲမှုလုပ်ဆောင်ရန် တွန်းအားပေးနိုင်သည့် အာဏာလုံလုံလောက်လောက် တစ်ဖက်ပီတီတွင် ရှိနေသည်။ သာဓကမှာ လွှတ်တော်တွင်နေရာအများစုရရှိထားခြင်းနှင့် လုံခြုံရေးကဏ္ဍကို ထိန်းချုပ် ကာ တွန်းအားပေးနိုင်သည့်အာဏာ ရှိခြင်းတို့ဖြစ်သည်။ ယခုစာတမ်းတွင် ထည့်သွင်းဆွေးနွေးထားသည့် ဖြစ်ရပ်များနှင့် ဒီမိုကရက်တစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ် အားလုံးနီးပါးတွင် မည်သည့်ပီတီမှ ၎င်း တို့ကိုယ်ပိုင်ဖြေရှင်းချက်ကိုသာအတည်ပြုရန် တွန်းအားပေးမလုပ်ဆောင်နိုင်ပေ။ အခြားအုပ်စုများနှင့် အပေးအယူလုပ် ဆောင်ရွက်ရပါသည်။

နောက်ဆုံးအချက်မှာ မဲရလဒ်မသေချာမှု ပြဿနာပင်ဖြစ်သည်။ ပီတီများမှာ မဲရလဒ်မသေချာမှု ကြီးကြီးမားမား ရှိသောအခါတွင် ရွေးကောက်ပွဲရုံး၍ ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သည့် အရင်းအနှီးများကို လျှော့ချလိုသောကြောင့် အပေးအယူလုပ် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရန် ပိုများနိုင်သည်။ ဤကဲ့သို့ဖြစ်ရပ်မျိုးတွင် ပီတီအားလုံးမှာ အာဏာရရှိရေးကို ဧကန်အာမခံပေး ထားသည့်အပြင် ထိရောက်သည့်အပြန်အလှန်ထိန်းကြောင်းမှုကိုလည်း ပံ့ပိုးပေးနိုင်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ မူဘောင်တစ်ခု တည်ဆောက်ရန် စိတ်ဝင်စားကြပေလိမ့်မည်။ တဖက်တွင်လည်း ပီတီများက ရွေးကောက်ပွဲတွင်အနိုင်ရရန်သေချာပါက အားလုံးသဘောတူညီသော ဖြေရှင်းချက်များကို ရှာကြံလိုစိတ်နည်းပြီး ရွေးကောက်ပွဲအနိုင်ရသည့်အတွက် ၎င်းတို့အကျိုး စီးပွားများကို မြင့်နိုင်သမျှမြင့်အောင် လုပ်ဆောင်လိမ့်မည်။

၄။ ရှေ့မတိုး နောက်မဆုတ် တစ်ဆိုနေမှုများကို တားဆီးခြင်းနှင့် ဖြေရှင်းခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများလုပ်ဆောင်ရာတွင် ကွဲလွဲသည့်ခေါင်းစဉ်များပေါ်တွင် သဘော မတူညီမှုများ မလွဲမသွေပေါ်ပေါက်လာသောအခါ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ နှောင့်နှေးစေနိုင်သည့် သို့မဟုတ် လုပ်ငန်းစဉ်ပျက်စီးပြိုလဲသွားသည့်တိုင် ဖြစ်စေနိုင်သည့် ရှည်လျားကြာမြင့်သော တစ် ဆိုမှုများပေါ်ပေါက်နိုင်သည့် အန္တရာယ်ရှိပါသည်။ ဤသို့အခြေအနေမျိုးတွင် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းနေသော ပီတီများအတွက်

ကွဲလွဲနေသည့် ပြဿနာများကို ကျော်လွှားနိုင်စေရန် အထောက်အကူပေးနိုင်သည့် ယန္တရားများမှာ အထူးအရေးပါသည်။ ၎င်းယန္တရားများကို အုပ်စုနှစ်စုခွဲ သတ်မှတ်နိုင်သည်။ ကာလရှည်တစ်ဆို့မှုကို ကာကွယ်တားဆီးရန် အထောက်အကူပြုနိုင်သည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ ဆောင်ရွက်ချက်များ (၄.၁)၊ ပြင်းထန်သည့် သဘောမတူမှုများ ပေါ်ပေါက်မှုလာသော အခါ ဖြေရှင်းရန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဒီဇိုင်းပုံစံ နည်းနာများ(၄.၂) ပင်ဖြစ်သည်။

၄.၁။ လုပ်ငန်းစဉ် ဒီဇိုင်းပုံစံမှတစ်ဆင့် တစ်ဆို့မှုကို တားဆီးကာကွယ်ခြင်း

ကာလရှည်တစ်ဆို့မှု ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည့် အခွင့်အလမ်းအားလျှော့ချရန် ဖွဲ့စည်းပုံပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခုလျှောက် အပြုသဘောဆောင်သည့် ဆွေးနွေးမှုများနှင့် ဆွဲဆောင်မှုရှိသည့် ညှိနှိုင်းမှုများကို ဖော်ဆောင်ပေးနိုင်မည့် တိကျသေချာသည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို အရေးပါသည့် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများ မစတင်မီ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများက သတ်မှတ်နိုင်သည်။ အောက်ပါ ဇယား (၁) တွင် သာဓကတချို့ပါဝင်သည် -

ဇယား (၁) - တစ်ဆို့မှုများကို တားဆီးကာကွယ်ပေးနိုင်မည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ အစီအမံများ

(၁) အစီအစဉ်များချမှတ်ခြင်း	<ul style="list-style-type: none"> • ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ မူများ • ထိရုလွယ်သည့် ပြဿနာများကို အစီအစဉ်ချမှတ်ခြင်း • အပြန်အလှန်ဆက်စပ်နေနိုင်သည့် ကိစ္စရပ်များစေ့စပ်ညှိနှိုင်းခြင်း
(၂) ပါတီများ၏ အဆိုတင်ပြချက်များကို စာတမ်းတစ်ခုတည်းအဖြစ် ပေါင်းစပ်ထားရှိရေးစည်းမျဉ်း	
(၃) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့အား ဖွဲ့စည်းခြင်း	<ul style="list-style-type: none"> • လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်အားလုံးပါဝင်သည့် ကော်မတီ • ဘက်စုံညှိနှိုင်းပူးပေါင်းရေးကော်မတီ
(၄) တတိယအုပ်စု ပါဝင်မှု	<ul style="list-style-type: none"> • အထောက်အကူပြုရေးအဖွဲ့များ • ဆန္ဒခံယူပွဲများနှင့် ရွေးကောက်ပွဲများ

၄.၁.၁။ အစီအစဉ်များ ရေးဆွဲချမှတ်ခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများကို တစ်နေရာမဟုတ် တစ်နေရာမှ စတင်ရမည်သာဖြစ်သည်။ အစီအစဉ်အား မည်သို့မည်ပုံရေးဆွဲ တည်ဆောက်မည်ဟူသည့်အချက်အား အခြေအနေအချိန်အခါနှင့် ပါတီများ၏အကျိုးစီးပွားနှင့် အနေအထားပေါ်တွင်မူတည်ကာ ဆုံးဖြတ်ရပေလိမ့်မည်။ အားလုံးသဘောတူညီမှုရယူရေးကို အားပေးရန် ပြင်ဆင်ရမည့်ဗျူဟာများမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာမူများ။ ကိုဆိုဗို၊ နမီးဘီးယား၊ နီပေါနှင့် တောင်အာဖရိကဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အသေးစိတ်ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို နောက်ပိုင်းဆွေးနွေးမှုပြုလုပ်ရာတွင် လမ်းညွှန်ပေးနိုင်စေရန် အရေးအကြီးဆုံးအခြေခံမူများဖြင့် စေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုများကို စတင်ခဲ့သည့် သာဓကများဖြစ်ပါသည်။ ယုံကြည်မှုတည်ဆောက်ရန်နှင့် နောက်ဆက်တွဲ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများနှင့် ယင်းမှထွက်ပေါ်လာမည့် အကြောင်းအရာစာသားများအတွက် သတ်မှတ်ချက်ဘောင်အရ အာမခံချက်တစ်စုံတစ်ရာ ပံ့ပိုးပေးနိုင်စေရန် အခြေခံမူများအပေါ် သဘောတူညီမှုရယူထားခြင်းအား အသုံးပြုနိုင်ပါသည်။ တစ်ဖက်တွင်လည်း ထိုအခြေခံမူများအပေါ် သဘောတူညီချက်များကို ယေဘုယျဆန်ဆန်ပြုလုပ်ခြင်းဖြင့် ကျယ်ပြန့်သည့်ပါတီအစုအဖွဲ့များ ပါဝင်လာနိုင်စေပြီး စေ့စပ်ညှိနှိုင်းနိုင်မည့် အခွင့်အလမ်းအားဖွင့်ထားနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ၂၀၀၆ ခုနှစ် အစိုးရနှင့် နီပေါမော်ဝါဒီ ကွန်မြူနစ်ပါတီအကြား ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီမှု လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့သည့် နီပေါနိုင်ငံတွင် အဓိက စေ့စပ်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးဖက်ပါတီများက အနာဂတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပါတီစုံဒီမိုကရေစီစနစ်ဖြစ်သော ဖက်ဒရယ်နိုင်ငံဖွဲ့စည်းမှု

ပုံစံတည်ထောင်ရန် ပါရှိရမည်ဟု ပထမဦးစွာသဘောတူခဲ့ကြသည်။ သို့သော် အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ အသေးစိတ်များကို တိတိကျကျဖော်ပြထားပါဘူး။ တောင်အာဖရိကတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အား စားပွဲပိုင်းဆွေးနွေးပွဲများပြုလုပ်၍ စတင်ခဲ့ပါသည်။ ယင်းဆွေးနွေးပွဲတွင် ပါဝင်ထိုက်ပါဝင်သင့်သူများက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လမ်းပြမြေပုံတစ်ရပ်ရေးဆွဲခဲ့သည်သာမက နောက်ဆုံးအပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံတွင် ပါရှိရမည့်အကြောင်းအရာများရေးဆွဲရာတွင် ညွှန်ကြားပေးနိုင်မည့် စည်းနှောင်မှုရှိသည့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အခြေခံမူ ၃၄ ချက်အားလည်း ဆုံးဖြတ်ပေးခဲ့ပါသည်။

အငြင်းပွားဖွယ်ရာအကြောင်းအရာများကို အစီအစဉ်ချမှတ်ခြင်း။ တချို့ဖြစ်ရပ်များတွင် ယုံကြည်မှုရေချိန်နှင့် ဆွေးနွေးမှုအရှိန်အဟုန်တို့အား တည်ဆောက်ရန် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများကို အငြင်းပွားဖွယ်ရာမရှိသည့် အကြောင်းအရာများနှင့် စတင်ခြင်းက အကျိုးများစေနိုင်ပါသည်။ အထူးသဖြင့် လောလောလတ်လတ် ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးအငြင်းပွားမှု သမိုင်းရှိခဲ့သည့် ဖြစ်ရပ်များတွင် ယခင် သဘောတူညီမှုရရှိပြီးသားဖြစ်ပါက အငြင်းပွားမှုများ ပြန်လည်မဖြစ်ပေါ်စေရန် ရှောင်ရှားရမည့်အစား အငြင်းပွားဖွယ်ရာအကြောင်းအရာအား တိုက်ရိုက်အဓိကထားဆောင်ရွက်သည်ကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။ သာဓကအနေဖြင့် ၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် ပြုလုပ်ခဲ့သည့် ကင်ညာဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြန်လည်သုံးသပ်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်အား ထပ်မံလုပ်ဆောင်ရာတွင် ယခင်မူကြမ်းများတွင် ပါဝင်သောအကြောင်းအရာနယ်ပယ်များ ပေါ်အခြေခံသည့် ‘သင့်လျော်သည့်မူကြမ်း’ တစ်ရပ်ပြုစုရန်အတွက် ယခင်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေး၌ မအောင်မြင်ခဲ့သည့်ဆောင်ရွက်ချက်မှ ထွက်ပေါ်လာသည့်မူကြမ်းအမျိုးမျိုးကို ပထမဦးစွာ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာရန် ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်များကော်မတီအား ညွှန်ကြားခဲ့ပါသည်။ တဖက်တွင်လည်း ယခင်မူကြမ်းများမှ မတူကွဲပြားမှုရှိသည့် နယ်ပယ်များကို ‘အငြင်းပွားဖွယ်ရာအကြောင်းအရာများ’ ဟု သတ်မှတ်ပြီး ပြည်သူလူထုနှင့် ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ရန် ပဏာမကိစ္စရပ်များအဖြစ် ထားရှိခဲ့ပါသည်။

ပြဋ္ဌာန်းချက်များမဟုတ်ဘဲ အကြောင်းအရာများကို စေ့စပ်ညှိနှိုင်းခြင်း။ ဖွဲ့စည်းပုံရေးဆွဲရေး အဖွဲ့အစည်းများက ပြဋ္ဌာန်းထားပြီးသား စာသားများကိုအခြေတည်ကာ အပြောင်းအလဲများအား ပုဒ်မအလိုက်၊ အခန်းအလိုက် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းပါသည်။ ယင်းသို့ လုပ်ဆောင်ခြင်းသည် ပြဋ္ဌာန်းချက်စာသားများအား ပြန်လည်သုံးသပ်ရန် လက်တွေ့အကျဆုံးဟု ယူဆနိုင်ဖွယ်ရာရှိသော်လည်း ရှေ့မတိုးနောက်မဆုတ် တစ်ဆိုမှုဆီသို့ ဦးတည်စေနိုင်ပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ရှေ့နောက်ညီညွတ်စွာ ရေးဆွဲထားခြင်းဖြစ်သည်။ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအား ပြင်ဆင်လိုက်ပါက ဖွဲ့စည်းပုံမူဘောင်အတွင်းရှိ အခြားအစိတ်အပိုင်းအပေါ် အကျိုးသက်ရောက်စေနိုင်ပါသည်။ ပြဋ္ဌာန်းချက်များထက် ပြဿနာအားကိုးတွယ်ဖြေရှင်းခြင်းသည် စေ့စပ်ဆွေးနွေးသည့် ပုဂ္ဂိုလ်များအား ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုပြုလုပ်ရန် လမ်းဖွင့်ပေးသကဲ့သို့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ကွဲလွဲသောပြဋ္ဌာန်းချက်များနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အပေးအယူပြုလုပ်နိုင်စေသည်။ ထို့ပြင် အားလုံးသဘောတူညီမှုရှိရှိ အားလုံးနှင့်လျော်ညီမှုရှိသော အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာပြဋ္ဌာန်းချက်များ ပြဋ္ဌာန်းနိုင်ရေးအခွင့်အလမ်း ပိုတိုးစေပါသည်။ သာဓကအနေဖြင့် နောက်ထပ်ရွေးကောက်ပွဲမရောက်လာခင်အချိန်ထိ သမ္မတ၏လူမျိုးစုများက ပိုအသားပေးအလေးစိုက်ခံရသဖြင့် အာဏာအလွန်အကျွံအပ်နှင်းထားသောသမ္မတအား ရွေးချယ်နိုင်စေသည့် အနိုင်ရသူအကုန်ယူရွေးကောက်ပွဲစနစ်သည် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ဆောင်ရာတွင် ဖြေရှင်းရမည့် ပြဿနာတစ်ရပ်ဖြစ်ကြောင်း ပါတီများ သဘောတူကြသည်ဆိုကြပါစို့။ ယင်းပြဿနာကို ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးနည်းလမ်းအမျိုးမျိုးမှတစ်ဆင့် ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းနိုင်ပါသည်။ ယင်းနည်းလမ်းများမှာ အစိုးရစနစ်ပြောင်းလဲခြင်း၊ သမ္မတအား ရွေးကောက်တင်မြှောက်သည့် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်ပြောင်းလဲခြင်း၊ ပိုမိုကောင်းမွန်သည့် အမျိုးသားအဆင့်အပြန်အလှန်ထိန်းကြောင်းမှုထားရှိခြင်း၊ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာသို့မဟုတ် အခြားယန္တရားများတွင် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် အာဏာခွဲဝေထားရှိခြင်းတို့ဖြစ်သည်။ ပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ခုခြင်းစီထက် ပြဿနာတစ်ခုလုံးကိုလွှမ်းခြုံကာ အခြေအတင်ဆွေးနွေးခြင်းသည် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးအဝန်းအပိုင်းအား ချဲ့ထွင်နိုင်စေပြီး အပြန်အလှန်ဆက်စပ်နေသောအကြောင်းအရာများအပေါ်သဘောတူညီမှုမှတစ်ဆင့် ရှေ့မတိုးနောက်မဆုတ် တစ်ဆိုမှုများကို ဖြေရှင်းနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

၄.၁.၂။ ပါတီများ၏ အဆိုတင်ပြချက်များကို စာတမ်းတစ်ခုတည်းအဖြစ် ပေါင်းစပ်ထားရှိရေးစည်းမျဉ်း

နိုင်ငံ့ယဉ်လေ့လာထားသော ဖြစ်ရပ်အတွေ့အကြုံများအရ ဆွေးနွေးချက်များကို ပြဋ္ဌာန်းချက်ဆိုင်ရာ စာတမ်း တစ်ခုတည်းတွင် စုစည်းထားခြင်းသည် အသုံးဝင်သော နည်းလမ်းတစ်ရပ်ဖြစ်သည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများကို ဆွေးနွေးဖက်ပါတီများအားလုံးမှ သက်ဆိုင်ရာအဆိုပြုလွှာအသီးသီး တင်ပြ ကြသည့် ကနဦးအဆင့်ဖြင့် စတင်လေ့ရှိသည်။ ထိုမှ ကနဦးစေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုများပြုလုပ်ပြီးနောက် အဆိုပြုလွှာများကို စုပေါင်းကာ စာတမ်းတစ်ခုတည်းအဖြစ် ပေါင်းစည်းခြင်းသည် ယင်းကနဦးစာတမ်းအပေါ် အတူတကွပိုင်ဆိုင်မှုသဖွယ် ခံစားချက်အားရရှိစေပါသည်။ နောက်ထပ်အရေးအကြီးဆုံးဆိုရမည့်အချက်မှာ စာတမ်းတစ်ခုတည်းထားရှိရေးစည်းမျဉ်း သည် ပါတီများကစေ့စပ်ညှိနှိုင်းရာတွင် တူရာတူရာအဆိုပြုလွှာများကို အသေးစိတ်စေ့စပ်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးကြပြီး မတူညီ သည့်ကိစ္စရပ်များတွင် အပေးအယူလုပ်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးရန် အလေးဂရုပြုစေပါသည်။ တဖက်တွင်လည်း ပါတီများအား ကိုယ်ပိုင်မူကြမ်းများရေးဆွဲခွင့်ပြုထားသည့်အတွက် ယင်းမူကြမ်းများအား စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရာတွင် အခြေခံအဖြစ်အသုံးပြု ရာတွင် သက်ဆိုင်ရာအစုအဖွဲ့များ၏ ကိုယ်စားလှယ်များမှ ၎င်းတို့မူလက အဆိုပြုခဲ့သည့် စာသားနှင့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များ ပေါ်အခြေခံကာ ၎င်းတို့၏ သဘောထားများကို ဆွေးနွေးငြင်းခုံတတ်ပါသည်။ ဤကဲ့သို့ဖြစ်စဉ်များတွင် ပါတီများသည် အပေးအယူလုပ် ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်နိုင်မည့် အခြားရွေးချယ်စရာအမျိုးမျိုးကို ရှာဖွေခြင်း၊ အကျိုးစီးပွားများကို ဖော် ဆောင်လိုခြင်းထက် ၎င်းတို့၏ အဆိုပြုလွှာတွင် ပါဝင်သည့် အချက်များကိုသာ ဆွေးနွေးလိုမှုပိုများပါသည်။ စပိန် (၁၉၇၈) နှင့် တောင်အာဖရိက (၁၉၉၆) ဖြစ်ရပ်နှစ်ခုလုံးသည် ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းမှုများ မူကြမ်းတစ်ခုတည်းတွင် ပြုလုပ်ခဲ့သည့် သဘောများဖြစ်သည်။

ဤနည်းလမ်း၏ စိတ်ဝင်စားဖွယ်ရာ ပုံစံကွဲချဉ်းကပ်မှုတစ်ခုအား တူနီးရှားနိုင်ငံတွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။ တိုင်းပြု ပြည်ပြု လွှတ်တော်အတွင်းရှိ အုပ်စုနှစ်ခုသည် အစိုးရအုပ်ချုပ်မှုစနစ်နှင့် စပ်လျဉ်းသော အထူးကိစ္စရပ်ပေါ်တွင် ပြင်းပြင်း ထန်ထန် သဘောထားကွဲလွဲမှုရှိခဲ့ပါသည်။ သို့သော် အခြားသော ကိစ္စရပ်အများအပြားပေါ်တွင် အစောပိုင်းသဘောတူညီ မှုကို ရယူနိုင်ခဲ့သည်။ အကျိုးဆက်အားဖြင့် လွှတ်တော်သည် အစိုးရစနစ်နှင့်ဆိုင်သော အခန်းများတွင် ဇယားကွက် သုံးခု ပါဝင်သည့် ပထမမူကြမ်းကို ထုတ်ဖော်ခဲ့သည်။¹ ယင်းမူကြမ်းတွင် အဓိကအစုအဖွဲ့များ၏ ကွဲပြားသည့်အယူအဆများ ပါဝင်ပါသည်။ ဤနည်းလမ်းဖြင့် လွှတ်တော်သည် မတူကွဲပြားသည့် အယူအဆများအပေါ် ပြည်သူလူထု၏ အကြံပြုချက် များကို စုစည်းနိုင်ခဲ့သည်။ တဖက်တွင်လည်း တစ်ခုတည်းအဖြစ်ပေါင်းစည်းထားသောစာတမ်းရှိ လုပ်ငန်းစဉ်များ ရှေ့ဆက်သွားနိုင်စေမည်ဖြစ်သည်။

၄.၁.၃။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေးအဖွဲ့များကို ဖွဲ့စည်းစုဖွဲ့ပုံ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုများပြုလုပ်ရန် တာဝန်အပ်နှင်းထားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့ပုံစံသည် အရေးပါသည့် မေးခွန်းတစ်ရပ်ဖြစ်ပြီး ရွေးချယ်စရာနည်းလမ်း မျိုးစုံရှိပါသည် (Bisarya and Zulueta-Fulscher 2018)။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့သည် အားလုံးပါဝင်ပြီး အရေအတွက်များပါက ကာလကြာမြင့်တစ်ဆို့မှု များကို တားဆီးကာကွယ်ရန် အထောက်အကူဖြစ်နိုင်သည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်းဆိုင်ရာ နည်းလမ်း/တန်ဆာပလာ/ ထောင့်တိုင်တစ်ခုသည် အစုအဖွဲ့အားလုံးပါဝင်သည့် ကော်မတီတစ်ခုတွင် အကြေအလည်ဆွေးနွေးရမည့် ကိစ္စရပ်များကို ဆွေးနွေးနိုင်မည့်အလားအလာတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ယင်းကော်မတီတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့ဝင်အားလုံး ပါဝင်သည့်အပြင် ညီလာခံဆွေးနွေးပွဲတွင် အသုံးပြုလေ့ရှိသည့် ပို၍ပြောင်းရန်ပြင်ရန်ခက်ခဲသည့် စည်းမျဉ်းများအစား ပြောင်းလွယ်ပြင်လွယ်ရှိသည့် ကော်မတီလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို အသုံးပြုသည်။ ဥပမာ - အကြောင်းအရာအလိုက်

1 အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန်ဆိုထားသည့် မူကြမ်းကို ဤလင့်ခ်တွင်ကြည့်နိုင်သည် <https://constitutionnet.org/sites/default/files/draft_constitu-tion-english.pdf> ။

ကော်မတီတစ်ခု၏ အဖွဲ့ဝင်များမှာ အကြောင်းအရာတစ်ရပ်ပေါ်တွင် ညှိနှိုင်းသဘောတူညီမှုမရရှိပါက အကြေအလည် ဆွေးနွေးရမည့်ကိစ္စရပ်များအား စဉ်းစားချင့်ချိန်စေရန် ညှိနှိုင်းရန် အားလုံးပါဝင်သည့်ကော်မတီသို့ ပြန်လည်တင်သွင်းပါ သည်။ ပို၍အရေးကြီးသည့်အချက်မှာ အစုအဖွဲ့အားလုံးပါဝင်သည့် ကော်မတီသည် ယင်းအဆိုပြုချက်များကို မဲခွဲဆုံးဖြတ် နိုင်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ရလဒ်သည် ကော်မတီအဆင့်တွင် ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သောကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံရေးဆွဲရေး အဖွဲ့အပေါ်တွင် စည်းနှောင်ခြင်းမရှိပါ။ ထို့ပြင် အဖွဲ့ဝင်အများစု၏ဆန္ဒမဲဖြင့် ဆုံးဖြတ်ခြင်းထက် ထက်ဝက်ကျော်မဲဖြင့် သာ ဆုံးဖြတ်လေ့ရှိသည်။ အားလုံးပါဝင်သည့်ကော်မတီဖြင့်ချဉ်းကပ်မှုသည် ပါတီများက ၎င်းတို့၏သဘောထားများကို စမ်းသပ်နိုင်စေပါသည်။ သာဓကအနေဖြင့် မည်သို့သောထက်ဝက်ကျော်ထောက်ခံမှု သို့မဟုတ် ဆန့်ကျင်မှုရှိနိုင်သည် ဟူ၍ စမ်းသပ်မှုပြုလုပ်နိုင်သည်။ ၁၇၈၇ ခုနှစ် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စု ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ညီလာခံတွင် ဖက်ဒရယ်ဥပဒေပြုလွှတ်တော်၏ ဖွဲ့စည်းပုံဖွဲ့မှုပုံစံနှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများစသည့် အကြောင်းအရာများသည် အချေ အတင်ဆွေးနွေးရသော ကိစ္စရပ်များဖြစ်ခဲ့သည်။ အနာဂတ် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်အား ဒီဇိုင်းပုံစံချမှတ်ရန် တာဝန်ပေးအပ် ခြင်းခံရသည့် အကြောင်းအရာအလိုက်ကော်မတီအဖွဲ့ဝင်များက ညှိနှိုင်းသဘောတူညီမှု မရယူနိုင်ခဲ့သည့်အတွက် ကိုယ်စားလှယ်များအကြား ထောက်ခံမှု သို့မဟုတ် ဆန့်ကျင်မှုအဆင့်အတန်းအားသိရှိရန် အခြေအတင်ဖြစ်စေသည့် အဆိုပြုလွှာများကို အားလုံးပါဝင်သည့်ကော်မတီသို့ တင်တွင်းခဲ့ပါသည်။ အားလုံးပါဝင်သည့်ကော်မတီအတွင်း ဆွေးနွေး ချက်များနှင့် စည်းနှောင်မှုမရှိသည့် မဲခွဲဆုံးဖြတ်ချက်ရလဒ်သည် ယင်းကိစ္စရပ်များတွင် ပြည်နယ်အသီးသီးမှ ကိုယ်စား လှယ်များ၏ အမြင်သဘောထားများကို ကိုယ်စားလှယ်များ ပိုမိုသိရှိနားလည်စေခဲ့သည့်အပြင် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးနိုင်မည့် အခြားသောရွေးချယ်စရာများနှင့် အလားအလာရှိသည့် မဟာမိတ်အဖွဲ့များကို ရှာဖွေဖော်ထုတ်ရန် ကူညီထောက်ပံ့ရာရခဲ့ ပါသည်။

ပိုကြီးမားသည့် လွှတ်တော်သည် အချို့ကိစ္စရပ်နယ်ပယ်များကို စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရန် အကြောင်းအရာအလိုက် ကော်မတီများကို ရံဖန်ရံခါအသုံးပြုလေ့ရှိသည်။ သို့သော် အကြောင်းအရာအလိုက်ကော်မတီများမှ ထွက်ပေါ်လာသော အချက်အလက်များအား ပေါင်းစည်းရန်နှင့် မဖြေရှင်းနိုင်သည့် ပြဿနာများအပေါ် သဘောတူညီမှုရယူရန် နိုင်ငံရေး ခေါင်းဆောင်များဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည့် အမှုဆောင်ကော်မတီ (တခါတရံတွင် သဘောတူညီမှုယူရသော ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ သို့မဟုတ် ပေါင်းစပ်ညှိနှိုင်းရေးကော်မတီအဖြစ်လည်း ခေါ်ကြသည်) လည်း ထားရှိလေ့ရှိသည်။ ထိုသို့ထားရှိခြင်းသည် အောက်ပိုင်းအဆင့်ရှိပါတီဝင်များက အသေးစိတ်အချက်များကို ဆွေးနွေးရန်နှင့် ခေါင်းဆောင်များ အစပိုင်းအနေအထားတွင်သာ အမြစ်တွယ်မှုအား ကာကွယ်နိုင်သည့်အပြင် အလျော့ပေးမှုများလုပ်ခြင်းဖြင့် မျက်နှာပျက် စရာများကို ခေါင်းဆောင်များရှောင်ကွင်းခွင့် ရှိနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ၎င်းအစား ‘အထက်အဆင့်’ ကော်မတီတွင် ပါဝင်နိုင်ပြီး မတူကွဲပြားမှုများအား ၎င်းတို့၏ ပြိုင်ဖက်အခြားပါတီများနှင့် တိုက်ရိုက်ဖြေရှင်းနိုင်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာစေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးအား အမှန်တကယ်လုပ်ဆောင်ရသည့် သမားရိုးကျဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့ ပြင်ပတွင်ရှိခြင်းသည် အရေးပါသောမေးခွန်းဖြစ်ပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲ ရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကာလတစ်လျှောက် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများတွင် ထိပ်ပိုင်းခေါင်းဆောင်များတိုက်ရိုက်ပါဝင်ခြင်းသည် ညှိနှိုင်း သဘောတူညီမှုများလုပ်ဆောင်ရန် ကြားဝင်ဆောင်ရွက်ပေးရသူများအတွက် ပိုမိုခက်ခဲပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ခေါင်းဆောင်များက မျက်နှာပျက်ရမည့်အရေးကို ကြောက်ရွံ့သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ဆွေးနွေးရေးစားပွဲပိုင်း တွင်ထိုင်နေကြသောသူများသည် ၎င်းတို့ပါတီအထက်အဆင့်မှရရှိသည့် ညွှန်ကြားချက်များမှ သွေဖီကာလုပ်ဆောင်နိုင် သည့် အာဏာမရှိသော သံတမန်တော်/သတင်းစကားပါးသူများသာဖြစ်ပါက သင့်တင့်လျောက်ပတ်သောအပေးအယူလုပ် ညှိနှိုင်းသဘောတူညီမှု ပြုလုပ်နိုင်မည်မဟုတ်ပေ။ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများသည် ၎င်းတို့ထိပ်ပိုင်းခေါင်းဆောင်များနှင့် တိုက်ရိုက် ဆက်သွယ်နိုင်သည့် ပုဂ္ဂိုလ်များထဲကသာဖြစ်သင့်ပြီး အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်နိုင်သည့် အာဏာ အပ်နှင်းထားသူအကြားပြုလုပ်ပါက အကောင်းဆုံးပင်ဖြစ်သည်။ ဤနည်းဖြင့် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများတွင် အထူးသဖြင့် မကြေ မလည်ဖြစ်နေသည့်ကိစ္စရပ်များကြောင့်တစ်ဆိုမှုများကိုဖြေရှင်းရန် ထိပ်ပိုင်းခေါင်းဆောင်များက ကြားဝင်ဖြေရှင်းနိုင် သကဲ့သို့ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းသူများမှလည်း အပေးအယူလုပ်ညှိနှိုင်းနိုင်စေသည်။ ဤကဲ့သို့ ဖြစ်စဉ်သည် ၂၀၀၅ ခုနှစ် ဆူဒန်၏

အလုံးစုံပါဝင်သော ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်အတွက် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုလုပ်ဆောင်ရာတွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ အစိုးရ ဖက်မှကိုယ်စားလှယ်များနှင့် ဆူဒန်ပြည်သူများလွတ်မြောက်ရေးလှုပ်ရှားမှု (SPLM)မှ ကိုယ်စားလှယ်များအကြား စေ့စပ် ညှိနှိုင်းမှုများလုပ်ဆောင်နေစဉ် နည်းပညာကိစ္စရပ်တစ်ခုကြောင့်ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည့် ကာလရှည်ကြာတစ်ဆယ့်ကိုး ဖြေရှင်းရန် ဒုသမ္မတ အာလီတာဟာနှင့် SPLM ခေါင်းဆောင် ဂျန် ဂါရမ်တို့မှ တိုက်ရိုက်ကြားဝင်ဖြေရှင်းခဲ့သည် (Choudhry and Haysom 2010)။

၄.၁.၄။ တတိယအုပ်စု၏ ပါဝင်မှု

တစ်ချို့ဖြစ်ရပ်များတွင် ဖွဲ့စည်းပုံရေးဆွဲသူများမှ ပဓာနကျသည့် သဘောမတူညီမှုများနှင့်ကြုံတွေ့ရသောအခါ အငြင်းပွားဖွယ်ရာ အကြောင်းအရာများကို တတိယအုပ်စုတစ်ခုသို့ လွှဲအပ်ပါသည်။ တတိယအုပ်စုတွင် အကြောင်းအရာ အလိုက် ပညာရှင်များအစုအဖွဲ့များ သို့မဟုတ် အရပ်ဖက်အဖွဲ့စည်းများမှ ကိုယ်စားလှယ်များ ပါဝင်သည်။ ၎င်းတို့သည် ဖွဲ့စည်းပုံရေးဆွဲသူများအား စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးကို အဟန့်အတားဖြစ်စေသည့် ကွဲလွဲနေသော ပြဿနာရပ်များအပေါ် အခြားသော ရွေးချယ်စရာယူဆချက်များနှင့် အဆိုပြုချက်များပံ့ပိုးပေးခြင်းဖြင့် အကြံပေးအဖွဲ့သဖွယ် ဆောင်ရွက်ကြ သည်။ တတိယအုပ်စုနှင့် အကြံပြုဆွေးနွေးခြင်းသည် စေ့စပ်ဆွေးနွေးရေးအရွှေ့အား ပြောင်းလဲစေနိုင်ပြီး အချို့ကိစ္စရပ် များကို နိုင်ငံရေးဆန်မှုမရှိစေတော့ပေ။ ကင်ညာတွင် မူကြမ်းစာတမ်းပြင်ဆင်ပေးရသော ပညာရှင်များကော်မတီသည် အဓိကအကျိုးစီးပွားစပ်ဆိုင်သောအုပ်စုများမှ ရွေးချယ်ခန့်အပ်သည့် အဖွဲ့ဝင် ၃၀ ဦးပါဝင်သော အကြံပြုဆွေးနွေးရေး အဖွဲ့နှင့် ဆိုင်းငံ့ထားသော မကြေလည်သေးသည့် ကိစ္စရပ်များကိုအကြံပြုဆွေးနွေးရန် တာဝန်ရှိသည်။ အစိုးရအုပ်ချုပ်မှု စနစ်၊ အာဏာခွဲဝေထားရှိရေးနှင့် အနာဂတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းနိုင်ရေးကို လုပ်ဆောင်ပေး မည့် အကူးအပြောင်းကာလ ပြဋ္ဌာန်းချက်များ စသည့် ကွဲလွဲနေသည့်အကြောင်းအရာသုံးခုကို အကြံပြုဆွေးနွေးခဲ့သည် (Daily Nation 2009)။ အကြံပြုဆွေးနွေးမှုများ၏ ရည်မှန်းချက်မှာ အဆိုပါကိစ္စရပ်များတွင် ပါဝင်သင့်ပါဝင်ထိုက်သူများ ၏ အယူအဆများစုစည်းရန်နှင့် ကော်မတီမှ ထည့်သွင်းစဉ်းစားနိုင်မည့် ရွေးချယ်စရာများအခွင့်အလမ်းများ ပိုမိုကျယ်ပြော လာစေရန်ဖြစ်သည်။

အချို့ဖြစ်ရပ်များတွင် တတိယအုပ်စု၏ပါဝင်မှုသည် အစပိုင်းတွင် တရားဝင်ကြိုတင်ခန့်မှန်းနိုင်မှု မပြုနိုင် သော်လည်း ၎င်းတို့ပါဝင်မှုသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုများရှိ အရှိန်အဟုန်ကို ဆက်လက် တည်တံ့စေရန် အထောက်အကူပြုပါသည်။ တူနီးရှားနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း အဲနပ်ဒါအစိုးရနှင့် အတိုက်အခံပါတီများအကြား မြင့်တက်လာသောတင်းမာမှုများနှင့် ပြည်သူ့အများအပြား ဆန္ဒပြဖြစ် ပေါ်မှုများကိုကြားဝင်ဖြန်ဖြေရန် အရပ်ဖက်လူမှုအဖွဲ့အစည်း ၄ ဖွဲ့မှ မိတ်ဖက်ပြုဖွဲ့စည်းခဲ့သည့် National Dialogue Quartet (NDQ) အဖွဲ့အား ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်။ ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းမှုများဆက်တိုက်လုပ်ဆောင်ရာတွင် NDQ အဖွဲ့သည် အစိုးရ သစ်တစ်ရပ်ပေါ်ထွန်းရေး သဘောတူညီမှုရယူခြင်းဖြင့် အကျပ်အတည်းဖြေရှင်းရေးလမ်းစရာဖွဲ့နိုင်ရန်နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အား ပြန်လည်တည်မတ်ရန် နိုင်ငံရေးပါတီများကို ကူညီခဲ့သည်။

နောက်ဆုံးအနေဖြင့် ပြည်သူလူထုအင်အားဖြင့်လည်း ရွေးကောက်ပွဲများနှင့် ဆန္ဒခံယူပွဲများကဲ့သို့ ယန္တရားနှစ်ခု အသုံးပြုကာ ရှေ့မတိုးနောက်မဆုတ် တစ်ဆိုနေမှုများကို ဖြေရှင်းနိုင်သည်။ နီပေါနိုင်ငံတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအရ သတ်မှတ်ထား သည့် ကာလကုန်ဆုံး၍ လေးကြိမ်တိုင် သက်တမ်းတိုးပေးခဲ့သော်လည်း အနိမ့်ဆုံးရရှိရမည့် သုံးပုံနှစ်ပုံ အများစုမဲဖြင့် ဆုံးဖြတ်အတည်ပြုနိုင်မှုမရှိခဲ့သောကြောင့် တစ်ဆိုမှုကြုံနေရသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာညီလာခံအား တရား လွတ်တော်ချုပ်ရုံးက ဖျက်သိမ်းခဲ့သည်။ ရွေးကောက်ပွဲအသစ်များက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာညီလာခံ၏ ပါတီစုဖွဲ့ မှုအနေအထားကို ပြောင်းလဲစေခဲ့သည့်အတွက်ကြောင့် ၁၈ လအကြာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများပြုလုပ်ခဲ့ပြီးနောက် ငလျင်ဒဏ် ကြောင့် ကပ်ဆိုက်နေချိန်တွင် သဘောတူညီမှုရယူနိုင်ခဲ့သည်။ တောင်အာဖရိကနှင့် တူနီးရှားနိုင်ငံတို့တွင် သက်ဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ညီလာခံအသီးသီးက အဖွဲ့ဝင်များအားလုံး၏ သုံးပုံ နှစ်ပုံမဲဖြင့် ပြဋ္ဌာန်းချက်/စာသားတစ်ခု ကို အတည်ပြုခဲ့သည်။ သို့သော် ယင်းကဲ့သို့ အများစုမဲမရှိဘဲ ညီလာခံကိုယ်စားလှယ်အားလုံး၏ ထက်ဝက်ကျော်ဆန္ဒမဲ

သာရသည့် စာသားများအား ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲပြုလုပ်ကာ အဆုံးအဖြတ်ရယူရမည်ဟူ၍ ပြဋ္ဌာန်းချက်များလည်းရှိသည်။ ထိုကဲ့သို့ ဆုံးဖြတ်ချက်ရယူသော ပုံသေနည်းလမ်းနှစ်သွယ်ထားရှိခြင်းသည် အများအားဖြင့် လူများစုပေါ်အတွက် အကျိုးများစေသော်လည်း ယင်းနည်းလမ်းသည် တောင်အာဖရိကနှင့် တူနီးရှားနှစ်နိုင်ငံလုံးတွင် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးတွင် ပါဝင်သည့် ပါတီအားလုံးမှ အလျှော့ပေးမှုများပြုလုပ်ရန် တွန်းအားဖြစ်စေခဲ့သည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဖြစ်ရပ်နှစ်ခု စလုံးရှိ အစုအဖွဲ့များအားလုံးမှာ ဆန္ဒခံယူပွဲတွင် ပြည်သူများက ဖွဲ့စည်းပုံကို အတည်မပြုမည်ကို ကြုံတွေ့ရခြင်းနှင့် ၎င်းတို့၏ တာဝန်မကျေမှုမှ မှတ်ယူမည့် အန္တရာယ်အား ရှောင်ရှားလိုသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

၄.၂။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဒီဇိုင်းပုံစံဖြင့် ကွဲလွဲနေသော အကြောင်းအရာများပေါ် တစ်ဆိုမှုကို ကျော်လွှားခြင်း

တချို့အကြောင်းအရာတစ်ခုအပေါ် သဘောမတူညီမှုကြောင့် ရှေ့မတိုးနောက်မဆုတ်တစ်ဆိုမှုများဖြစ်ပေါ်သော အခါ ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ စေ့စပ်ဆွေးနွေးရေးတွင် ပါဝင်သည့်ပါတီများက ယင်းရပ်တန့်နေမှုများကိုကျော်လွှားရန် ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ ဒီဇိုင်းပုံစံနည်းလမ်းတချို့ကို အသုံးပြုကြသည်။ ၁) လျော်ကန်သော အပေးအယူပြုလုပ်ခြင်း၊ ၂) တဖြည်းဖြည်း တိုးတက်လာသည့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ဗျူဟာများနှင့် ၃) နောက်ဆုတ်ရွှေ့ဆိုင်းမည့် ပုံစံအမျိုးမျိုးနှင့် ယာယီအစီအမံများ စသည်တို့ပါဝင်သည်။

၄.၂.၁။ လျော်ကန်သော အပေးအယူပြုလုပ်ခြင်း

အကြောင်းအရာတစ်ခုပေါ် သဘောမတူညီမှုများကိုကျော်လွှားရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများ အသုံးပြုလေ့ရှိသည့် ဘုံမဟာဗျူဟာတစ်ရပ်မှာ ဖန်တီးမှုအားကောင်းသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဒီဇိုင်းပုံစံမှတစ်ဆင့် အပေးအယူလုပ် ညှိနှိုင်းမှုပြုလုပ်ရန်ဖြစ်သည်။ ဖက်ဒရယ်လွှတ်တော်တွင် ပြည်နယ်များ၏ ကိုယ်စားပြုမှုနှင့်သက်ဆိုင်သော အကြီးမားဆုံးသဘောမတူညီမှုတစ်ခုဖြစ်ခဲ့သည့် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စု ၁၇၈၇ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ညီလာခံသည် သာဓကကောင်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ ပြည်နယ်ငယ်လေးများမှ ကိုယ်စားလှယ်များသည် ကွန်ဂရက်လွှတ်တော်တွင် ပြည်နယ် ၁၃ ပြည်နယ်မှ တူညီသည့် ကိုယ်စားပြုမှုရရှိရေးကို မဲပေးရန် ၎င်းတို့ပြည်နယ်လွှတ်တော်အသီးသီး၏ ညွှန်ကြားမှုခံရပါသည်။ တစ်ဖက်တွင်လည်း လူဦးရေများသည့်ပြည်နယ်အား ကိုယ်စားပြုသည့် ကိုယ်စားလှယ်များက လူဦးရေကိုအခြေခံသည့် ကိုယ်စားပြုမှုကို အခိုင်အမာအားပေးထောက်ခံခဲ့သည်။ ဤသို့ ဆန့်ကျင်ဖက်သဘောထားများသည် ပြည်နယ်ငယ်များမှ ကိုယ်စားလှယ်များက အချိုးကျကိုယ်စားပြုမှုကို ကျင့်သုံးမည်ဆိုပါက ညီလာခံမှနှုတ်ထွက်ရန် ထိ ပြင်ဆင်ထားသဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာညီလာခံပြုလဲမည့် အန္တရာယ်သို့ ဆိုက်ကပ်ခဲ့ပါသည်။ ဖန်တီးမှုအသစ် အပေးအယူတစ်ခု လုပ်ဆောင်နိုင်ခဲ့သည့်အတွက် သဘောမတူညီမှုရရှိခဲ့ပါသည်။ လူဦးရေအလိုက် ကိုယ်စားပြုမှုကိုအခြေခံသည့် ကိုယ်စားပြုလွှတ်တော် နှင့် ပြည်နယ်တစ်ခုချင်းစီမှ တူညီသည့်ကိုယ်စားပြုမှုရရှိမှုကို အခြေခံသည့် ဆီးနိတ် (အထက်လွှတ်တော်) ဟူ၍ လွှတ်တော်နှစ်ရပ်ထားရှိရန် ကိုယ်စားလှယ်များ သဘောတူညီခဲ့သည် (Collier 1986)။

အလားတူပင် တောင်အာဖရိကတွင် ၁၉၉၆ ဖွဲ့စည်းပုံတွင် ရေးဆွဲထားသည့် ဖက်ဒရယ်ပြည်ထောင်စုပုံစံ ဖွဲ့စည်းမှုသည် အုပ်ချုပ်ဆဲအမျိုးသားပါတီဟောင်း၏ ခေါင်းဆောင်များနှင့် နယ်စင်မန်ဒယ်လား ဦးဆောင်သည့် အာဖရိကန်အမျိုးသားကွန်ဂရက် (ANC)အကြား အပေးအယူညှိနှိုင်းမှု ရလဒ်ဖြစ်သည်။ ပြည်သူ့အများအပြား၏ ထောက်ခံအားပေးမှုရရှိထားသည့် ANC သည် အသားအရောင်ခွဲခြားသည့် အစိုးရလက်ထက်ရှိ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုအား အဆုံးသတ်ကာ လူတန်းစားခွဲခြားမှုကင်းသည့် လူမှုအသိုင်းအဝန်းကိုတည်ဆောက်ရန်အတွက် ၎င်းတို့ပါတီ၏ ဆိုရှယ်လစ်အစီအမံအကောင်အထည်ဖော်ဆောင်နိုင်စေရန်အလို့ငှာ လူများစုမူဝါဒအား အခြေခံသည့် ဒီမိုကရေစီစနစ်ထူထောင်ချင်ခဲ့သည်။ သို့သော် အမျိုးသားပါတီခေါင်းဆောင်များမှာမူ ပြန်လည်မျှဝေရေးမူဝါဒများချမှတ်ကာ လူဖြူလူကုန်အသိုင်းအဝိုင်း၏ ကြွယ်ဝချမ်းသာမှုများကိုလျော့ချရန် လုပ်ဆောင်မည်ကို စိုးရိမ်ခဲ့ကြသည်။ ဤသို့ဖြင့် တစ်ချို့သော မူဝါဒဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များတွင် ပြည်နယ်များအား ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်မှုတစ်စိတ်တစ်ဒေသ အာမခံပေးထားပြီး ဖက်ဒရယ်အဆင့်တွင် လူများစု

ဒီမိုကရေစီအင်္ဂါရပ်များဖော်ကျူးထားသည့် ဖက်ဒရယ်စနစ်ရေးဆွဲရန် ညှိနှိုင်းခဲ့ပါသည်။ ထိုစေ့စပ်ညှိနှိုင်းခဲ့သည့် ဖက်ဒရယ် အစီအမံသည် ANC ပါတီမှ ၁၉၉၀ ခုနှစ် ဒီမိုကရေစီအကူးအပြောင်းကာလကတည်းကပြုလုပ်ခဲ့သည့် အမျိုးသားအဆင့် ရွေးကောက်ပွဲတိုင်းတွင် ကြီးမားသည့် အများစုနေရာအတွက် အနိုင်ရခဲ့သည်။ တစ်ဖက်တွင်လည်း အတိုက်အခံ ဒီမို ကရက်တစ် မဟာမိတ်ပါတီမှာ နိုင်ငံတော်၏ အကြွယ်ဝအချမ်းသားဆုံး ပြည်နယ်ဖြစ်သည့် အနောက်ကိတ်ပြည်နယ်တွင် ကျန်းမာရေး၊ အိုးအိမ်နှင့် လူမှုဖူလုံရေး စသည့် အရေးပါသည့် မူဝါဒဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များအပေါ်တွင် စီမံအုပ်ချုပ်မှုအာဏာ ကို ရရှိခဲ့စားရစေပါသည်။

တစ်ချို့ဖြစ်ရပ်များတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာစာသားရှိ အခြားအစိတ်အပိုင်းတစ်ခုတွင် မေးခွန်းထုတ် အငြင်းပွားဖွယ်ရာပြဋ္ဌာန်းချက်ကို ထည့်သွင်းခြင်းဖြင့် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းကြသော ပါတီများအကြား တစ်ချို့သောပြဿနာကို သဘောတူညီမှုရရှိစေခဲ့သည်။ အိန္ဒိယတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် နွားသားသတ်လုပ်ငန်း အား တားမြစ်ချက်အပေါ် နက်ရှိုင်းသည့်ကွဲလွဲမှုကြောင့် အတိဒုက္ခရောက်ခဲ့ရသည်။ ရှေးရိုးဆွဲ ဟိန္ဒူများမှ နွားသားသတ် လုပ်ငန်းအား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ပိတ်ပင်တားမြစ်ရန် တောင်းဆိုခဲ့သော်လည်း ဘာသာရေးလွှမ်းမိုးမှုကင်းသော ဝါဒယုံကြည်သူများက ထိုသို့ ပိတ်ပင်တားမြစ်ခြင်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ဘာသာရေးလွှမ်းမိုးမှုကင်းသော အင်္ဂါရပ်နှင့် ဆန့်ကျင်သည်ဟုထောက်ပြကာ အငြင်းအထန်ကန့်ကွက်ခဲ့ကြသည်။ သဘောတူညီမှုရရှိစေခဲ့သည့် မူကြမ်း ရေးဆွဲရေးနည်းလမ်းမှာ ဖွဲ့စည်းပုံ၏ အခြားအစိတ်အပိုင်းတစ်ခုတွင် ‘ နိုင်ငံတော်၏ မူဝါဒဆိုင်ရာ လမ်းညွှန်ချက်အခြေခံ မူများ’ဟု အမည်ရသည့် ကဏ္ဍခွဲပြဋ္ဌာန်းချက်ဖြင့် နွားသားသတ်လုပ်ငန်းအား တားမြစ်ချက်ကို ဖော်ပြပေးထားခဲ့သည်။ ယင်းအစိတ်အပိုင်းသည် နောင်တွင်ဥပဒေရေးဆွဲမည့်သူများအတွက် လမ်းညွှန်မှုပေးနိုင်သည့် ဥပဒေအရ စည်းနှောင်မှုမ ရှိသော မူဝါဒရည်မှန်းချက်များပါဝင်သည်။ နွားသားသတ်လုပ်ငန်းတားမြစ်ချက်အား ဥပဒေကြောင်းအရ လိုက်နာရမည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ခုထက် မူဝါဒဆိုင်ရာအကြံပြုချက်အဖြစ်ထည့်သွင်းရန် သဘောတူညီခဲ့ကြသည်။

၄.၂.၂။ တဖြည်းဖြည်းတိုးတက်လာသည့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး မဟာဗျူဟာများ

အာဏာရအုပ်ချုပ်နေသည့်အစိုးရက အာဏာအထိုက်အလျောက် ရရှိနေသေးသည့်အပြင် ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများတွင်လည်းပါဝင်သည့် ပုံဖော်ပြီးသားပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတွင် တည်ဆဲဖွဲ့စည်းပုံအား တဖြည်းဖြည်း ပြင်ဆင်ပြောင်းလဲခြင်းက ပါတီများအတွက် တခါတရံတွင် ပိုမိုအကျိုးရှိစေနိုင်သည်။ လက်ရှိနိုင်ငံရေးအနေအထားအား အထောက်အကူဖြစ်စေသည့် ပါဝင်သင့်ပါဝင်ထိုက်သူများ ပါဝင်ခွင့်ရရှိစေမည့် အခွင့်အလမ်းတစ်ရပ်အဖြစ် ပြင်ဆင်ရေး အား တစ်ဆင့်ချင်းဆောင်ရွက်ခြင်းမှတစ်ဆင့် ယင်းပြင်ဆင်မှုများကို လုပ်ဆောင်ခြင်းဖြစ်သည်။ သာဓကအနေဖြင့် တဖြည်းဖြည်းတိုးတက်လာသည့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး မဟာဗျူဟာများကို နိုင်ငံရေးတွင်စစ်တပ်၏ အခန်းကဏ္ဍအား တဖြည်းဖြည်းလျော့ချရန်နှင့် ဒီမိုကရက်တစ် စည်းမျဉ်းများမြှင့်တင်ရန် ချီလီနှင့် အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံများတွင် အသုံးပြုခဲ့သည် (Barany et al. 2019)။

၁၉၉၈ ခုနှစ် မေလတွင် သမ္မတဆူဟာတို၏ အာဏာရှင်အစိုးရ ပြုလဲသွားသည့်နောက်ပိုင်းတွင် အင်ဒိုနီးရှား လွှတ်တော်ရှိ အစုအဖွဲ့အသီးသီးမှ ပဋိညာဏ်သစ်တစ်ရပ်ရေးဆွဲခြင်းထက် တည်ဆဲဖွဲ့စည်းပုံအား အပိုင်းလိုက်ပြင်ဆင်မှု ပြုလုပ်ခြင်းဖြင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရန် သဘောတူခဲ့ကြသည်။ စစ်တပ်မှ နိုင်ငံရေးတွင် နှစ်ရှည်လများတွင် ပါဝင်ခဲ့မှုကြောင့် တဆင့်ပြီးတဆင့်လုပ်ဆောင်ခြင်းသည် စစ်တပ်ဖြူရိုက်ရေးမှ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးစတင်လုပ်ဆောင်မှုအား ဟန့်တား ပိတ်ဆို့တော်လှန်မည်ကို အန္တရာယ်အားကန့်သတ်နိုင်ရန် လက်တွေ့ကျသည့်နည်းလမ်းအဖြစ် သဘောတူညီခဲ့ကြသည်။ သမ္မတ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများအားလျော့ချပြီး ဥပဒေပြုလွှတ်တော်၏ အာဏာတိုးမြှင့်ခြင်းဖြင့် အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်မှု စနစ်သို့ ပြန်လည်ကျရောက်မည့်အန္တရာယ်ကိုတားဆီးရန်ရည်ရွယ်ကာ ပထမပြင်ဆင်ချက်အား ၁၉၉၉ ခုနှစ် အောက်တို ဘာလတွင် အတည်ပြုခဲ့သည်။ ၂၀၀၀ ခုနှစ်တွင် လုပ်ငန်းစဉ်ပြန်လည်စိစစ်ရေးတာဝန်ယူရသည့် ပြည်သူ့အတိုင်ပင်ခံ ညီလာခံ (People’s Consultative Assembly (PCA)) သည် နယ်ပယ်အားဖြင့် ပိုမိုကျယ်ပြန့်စွာပါဝင်သည့် ဒုတိယ အကြိမ်ပြင်ဆင်ရေးမူကြမ်းအား ဆွေးနွေးခဲ့သည်။ ဒုတိယအကြိမ်ပြင်ဆင်ရေးမူကြမ်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ

အခန်း ၁၆ ခန်းအား သိသာထင်ရှားသည့် ပြောင်းလဲမှုများပြုလုပ်ရန် ကြိုးပမ်းရာတွင် PCA ရှိ အစုအဖွဲ့များအကြား အခန်း ၇ ခန်းအားပြင်ဆင်ရန် သဘောတူခဲ့ကြသည်။ ကာလကြာမြင့်သည့် တစ်ဆို့မှုများအား ရှောင်ရှားရန်နှင့် သဘောတူ ထားသော ပြောင်းလဲမှုများကိုထိန်းသိမ်းရန် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းထားသည့်ပါတီများက သဘောတူထားသည့်အချက်များကို အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းပြီး ကျန်ရှိနေသော အခြေအတင်ဆွေးနွေးရမည့် ကိစ္စရပ်များကို နောင်တွင်ပြင်ဆင်ရန်အချက်များ အဖြစ်ထားရှိကာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများအား နောက်ရွေ့ဆိုင်းခဲ့သည်။ ဒုတိယပြင်ဆင်ချက်တွင် နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေး ဥပဒေများမှထုတ်နုတ်ကာ အခွင့်အရေးဆိုင်ရာပြဋ္ဌာန်းချက်အား စတင်ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ကာ ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျော့ချရေး ခိုင်မာ အားကောင်းစေပြီး နယ်မြေဒေသများတွင် ကိုယ်စားပြုကောင်စီများထားရှိစေခဲ့သည်သာမက လွှတ်တော်အား လုပ်ပိုင် ခွင့်အာဏာ ထပ်တိုးပေးခဲ့သည်။ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်များ၏ အထောက်အပံ့ဖြင့် PCA အဖွဲ့ဝင်များသည် ၂၀၀၀ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလတွင် အခြေအတင်ဆွေးနွေးရန်ကျန်ရှိနေသော ကိစ္စရပ်များကိုဆွေးနွေးရန် ပြန်လည်လမ်းဖွင့်ခဲ့သည်။ တတိယအကြိမ်ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်တလျှောက်တွင် ပါဝင်ခဲ့သည့်ပါတီများမှ သမ္မတအုပ်ချုပ်မှုစနစ်သို့ ပြောင်းလဲရန်၊ ဒုတိယ/အထက်လွှတ်တော်တစ်ခုထားရှိရန်၊ တရားရေးလွတ်လပ်မှု အားကောင်းခိုင်မာလာစေရန်နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးတစ်ရပ်ထားရှိရန် သဘောတူခဲ့ကြသည်။ ၂၀၀၂ ခုနှစ် ဩဂုတ်လတွင် အတည်ပြုခဲ့သည့် စတုတ္ထ ဖွဲ့စည်းပုံပြင်ဆင်ချက်တွင် ဒုတိယအကြိမ်သမ္မတရွေးကောက်ပွဲကျင်းပနိုင်ရေး လုပ်ငန်းစဉ်အား သတ်မှတ်ခဲ့သည့်အပြင် အပြည့်အဝရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသည့် လွှတ်တော်တစ်ရပ်ပေါ်ပေါက်ရေးကဲ့သို့ နောက်ဆုံး သဘောထားကွဲလွဲ သည့်ကိစ္စရပ်နှစ်ရပ်အား ဖော်ဆောင်ခဲ့သည်။ ၁၉၉၉ မှ ၂၀၀၂ ခုနှစ်ထိ ၄ ကြိမ်တိုင် လုပ်ဆောင်ခဲ့သည့် ပြင်ဆင်ရေး ကြောင့် တည်ဆဲဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား သိသာထင်ရှားသည့် ပြောင်းလဲမှုလုပ်ငန်းဖြင့် ဒီမိုကရက်တစ်အုပ်ချုပ်မှုမှ ဘောင်အသစ်တစ်ရပ် တည်ဆောက်ရာတွင် အောင်မြင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံစာသားပါ စာလုံးရည်အားဖြင့် ၁၃၉၃ မှ ၄၅၅၉ ထိ တိုးမြှင့်သွားကာ ပြင်ဆင်ခဲ့သည့် ဖွဲ့စည်းပုံ၏ ပုဒ်မ ၈၉ ရာခိုင်နှုန်းမှာ အသစ် သို့မဟုတ် မူလပြဋ္ဌာန်းချက်များ အား ပြင်ဆင်ထားခြင်းဖြစ်သည် (Indrayana 2008)။ အရေးကြီးဆုံးတစ်ချက်မှာ ဤသို့ တဆင့်ပြီးတဆင့်ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် နိုင်ငံရေးမှစစ်တပ်၏ တဖြည်းဖြည်းဆုတ်ခွာမှုကို အထောက်အကူဖြစ်စေခဲ့ပါသည်။ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးပါတီများသည် ၁၉၉၅ ခုနှစ်တွင် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွင် စစ်တပ်မှခန့်အပ်ထားသည့် နေရာ ၂၀ ရာခိုင်နှုန်း (အမတ်နေရာ ၁၀၀ ဦး)မှ ၁၅ ရာခိုင်နှုန်း (အမတ်နေရာ ၇၅ ဦး) သို့ပထမဦးစွာလျှော့ချရန်၊ ၁၉၉၈ ခုနှစ်တွင် ၇.၅ ရာခိုင်နှုန်း (အမတ်နေရာ ၃၈ ဦး) ထိလျှော့ချရန် သဘောတူခဲ့ကြသည်။ ၂၀၀၀ ခုနှစ် ဩဂုတ်လတွင် အတည်ပြုခဲ့ သည့် ဒုတိယအကြိမ်ပြင်ဆင်ချက်၏ အစိတ်အပိုင်းအဖြင့် ၂၀၀၉ ခုနှစ်အရောက်တွင် လွှတ်တော်အားရွေးကောက်ခံ ကိုယ်စားလှယ်များဖြင့်သာဖွဲ့စည်းရန် သက်ဆိုင်ရာအစုအဖွဲ့များက သဘောတူခဲ့ကြသည်။ နောက်ဆုံးတွင် စတုတ္ထအကြိမ် ပြင်ဆင်ချက်အပေါ် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းနေစဉ်အတွင်း ၂၀၀၄ ရွေးကောက်ပွဲအပြီးတွင် စစ်တပ်သည်နိုင်ငံရေးမှ အပြီးထွက်ခွာ ရန် သဘောတူခဲ့သည်။

အလားတူတဖြည်းဖြည်းချင်း ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးဗျူဟာအား ချီလီနိုင်ငံတွင် အသုံးပြုခဲ့သော်လည်း အချိန် ကာလပိုကြာမြင့်ခဲ့သည်။ ချီလီနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးသည် အာဏာရ သမ္မတ ဗိုလ်ချုပ်ကြီး အော်ဂတ်စတို ပီနိုချေးမှ ရှစ်နှစ်ကြာ အကူးအပြောင်းကာလထက်ကျော်လွန်၍ သမ္မတသက်တမ်းတိုးမြှင့်ရန် ပြည်သူများက ငြင်းဆိုခဲ့ သောကြောင့် ၁၉၈၈ လူထုဆန္ဒခံယူပွဲမှ ပေါ်ထွက်လာခြင်းဖြစ်သည်။ ပီနိုချေး အစိုးရနှင့် အတိုက်အခံပါတီများမှ ၁၉၈၉ ခုနှစ် နှောင်းပိုင်းတွင် ပြုလုပ်ရန် စီစဉ်ထားသည့် အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲမတိုင်မီ ပထမအကြိမ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်အား ကနဦးစတင်ခဲ့သည်။ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးပါတီများသည် အရပ်သားအစိုးရထံအာဏာ လွှဲပြောင်းရေးအဆိုပြုပြင်ဆင်ချက်ကို အပေးအယူပြုသည့်အနေဖြင့် နိုင်ငံရေးတွင် စစ်တပ်ပါဝင်မှုလျော့ချထားသော်လည်း အခွင့်ထူးခံကဏ္ဍတွင် ဆက်လက်ထားရှိရေးကို သဘောတူညီခဲ့ကြသည်။ ရွေးကောက်ခံအထက်လွှတ်တော်အမတ်နေရာ တိုးချဲ့ထားရှိရေးအတွက် ပီနိုချေးအား ရာသက်ပန် အထက်လွှတ်တော်အမတ်အဖြစ်ခန့်အပ်ခြင်းအပြင် စစ်တပ်မှခန့်အပ် ထားသည့် အထက်လွှတ်တော်အမတ်များထားရှိရေးအား အတိုက်အခံပါတီမှသဘောတူခဲ့သည်။ အလားတူပင် အတိုက် အခံခေါင်းဆောင်များမှ အမျိုးသားလုံခြုံရေးကောင်စီ(NSC)အား ဆက်လက်ထားရှိမည်ဖြစ်သည့်အတွက် ယင်းကောင်စီ

အား စစ်တပ်အဖွဲ့ဝင်နှင့် အရပ်သားအဖွဲ့ဝင်အရေအတွက် မျှတစေရန် အရပ်သားနေရာသစ်တစ်ရပ်အား ထည့်သွင်းရန် အပေးအယူလုပ် သဘောတူခဲ့သည်။ NSC ၏ တချို့သောလုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများအားလည်း ရွေးကောက်ခံသမ္မတထံ လွှဲပြောင်းပေးခဲ့သည်။ ထို့ပြင် စစ်တပ်ဆိုင်ရာလုပ်ငန်းများပေါ် သက်ရောက်သည့် ဥပဒေများပြင်ဆင်ရာတွင် လွှတ်တော် နှစ်ရပ်လုံးမှ ၇ ပုံ ၄ ပုံ အများစုမဲ ရရှိရန်လိုအပ်သောကြောင့် စစ်တပ်မှ ၎င်း၏အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ လုပ်ပိုင်ခွင့် အာဏာ အခိုင်အမာကာကွယ်ထားနိုင်ခဲ့သည်။ ထိုသို့သော ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာပြင်ဆင်ချက်များကို ၁၉၈၉ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ တွင် ဆန္ဒခံယူပွဲပြုလုပ်ကာ အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းခဲ့သည်။ ထို့ပြင် မတ်စ်ဝါဒီ/လက်ဝဲဝါဒီပါတီများအား တားမြစ်ပိတ်ပင်ခြင်း အားလည်း ဖြေလျှော့ပေးခဲ့သည့်အပြင် ပိုပြီးပြောင်းလွယ်ပြင်လွယ်ရှိသော ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်း များအားလည်း ဖော်ထုတ်ခဲ့သည်။ ၁၉၈၉ခုနှစ်မှ ၂၀၀၅ခုနှစ်အတွင်း ကျန်ရှိနေသေးသည့် အာဏာရှင်ဆန်သော အငုတ် အမြစ်များကိုလည်း ဖွဲ့စည်းပုံပြင်ဆင်ရေးများ၊ ဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများ အသီးသီးပြုလုပ်ကာ ဖယ်ရှားခဲ့ သည်။ သာကေအနေဖြင့် ထိုသို့ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများမှ ရုပ်သံဆင်ဆာဖြတ်တောက်မှုများ အဆုံးသတ်ခဲ့ပြီး တရားရေး ဆိုင်ရာ လွတ်လပ်မှုအားကောင်းလာစေခြင်း၊ မြို့တော်ဝန်ကောင်စီများအား တိုက်ရိုက်ရွေးကောက်တင်မြှောက်နိုင်ခွင့်ပြု ခြင်း၊ ကျား/မ တန်းတူညီမျှရေးအား တန်ဖိုးထားကာကွယ်ခြင်းတို့အား ဖော်ဆောင်နိုင်ခဲ့သည်။ နိုင်ငံရေးပါတီများမှ ကြိုးပမ်းဆောင်ရွက်မှု အကြိမ်ကြိမ်ပြုလုပ်ခဲ့ပြီးနောက် ၂၀၀၅ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်မှုများတွင် နိုင်ငံရေး တွင်စစ်တပ်၏ပါဝင်မှုအဆုံးသတ်ရေးကိုအောင်မြင်စွာလုပ်ဆောင်နိုင်ခဲ့သည်။ စစ်တပ်မှခန့်အပ်သော အထက်လွှတ်တော် နေရာများကို ဖျက်သိမ်းခဲ့ပြီး NSC အား သမ္မတအကြံပေးအဖွဲ့အဖြစ် ပြောင်းလဲတာဝန်ပေးကာ တပ်မတော်အကြီးအကဲ ဖြစ်သည့် ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်အား ရာထူးမှထုတ်ပယ်နိုင်သည့် အာဏာများကို သမ္မတအားပေးအပ်ခဲ့သည်။

၄.၂.၃။ နောက်ဆုတ်ရွှေ့ဆိုင်းခြင်းနှင့် ယာယီအစီအမံများ

ကြီးမားသည့် ရှေ့မတိုးနောက်မဆုတ်တစ်ဆို့မှုအား ကျော်လွှားရန် နောက်ထပ်ဖြေရှင်းမှုနည်းလမ်းတစ်ရပ်မှာ အကျပ်အတည်းဖြစ်နေသည့် ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ တချို့ကိစ္စရပ်များနှင့်ဆိုင်သော အပြီးသတ်ဆုံးဖြတ်ချက်များကို နောက် လာမည့်အနာဂတ်တွင် ဆုံးဖြတ်ရန်ရွှေ့ဆိုင်းခြင်းပါဝင်ပါသည်။ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးပါတီများမှ ထိုကဲ့သို့ ရွှေ့ဆိုင်းမှုများ အား ကာလကန့်သတ်ချက်ဖြင့် ဆက်လက်ခွင့်ပြုရေးပြဋ္ဌာန်းချက် အပိုဒ် (sunset clauses)၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆိုင်ရာ ပြန်လည်သုံးသပ်မှုများ၊ နည်းဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များနှင့် အပြုသဘောဆောင်သည့် မတိကျသည့်စကားရပ်များ အတွက် သတ်မှတ်ထားသည့် အချိန်ကာလများပြဋ္ဌာန်းချက် အပိုဒ် (sunrise clauses) ဟုခေါ်ကြသည့် ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ ကိရိယာတန်ဆာများနှင့် မူကြမ်းရေးဆွဲရေးနည်းနာ အမျိုးမျိုးဖြင့် ပြုလုပ်နိုင်သည်။

sunset clause ဆိုသည်မှာ သတ်မှတ်ထားသည့် အချိန်ကာလရောက်ရှိပါက အလိုအလျှောက် သက်တမ်း ကုန်ဆုံးကာပျက်ပယ်သွားမည့် ယာယီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ခုဖြစ်သည်။ သက်တမ်းကုန်ဆုံး မည်နေ့သတ်မှတ်ထားသည့် ဤကဲ့သို့ဖွဲ့စည်းပုံပြဋ္ဌာန်းချက်များသည် အကျိုးစီးပွားများကွဲလွဲနေသော ပါဝင်သည့်ပါတီ များအားလုံးမှ ကျေနပ်နိုင်ဖွယ်ရာရှိပါသည်။ ယင်းပြဋ္ဌာန်းချက်အားပြဋ္ဌာန်းရန် တောင်းဆိုသည့်ပါတီသည် ရေတိုကာလ အတွက် ကျေနပ်မှုရှိနိုင်သလို အတိုက်အခံများမှလည်း ထိုပြဋ္ဌာန်းချက်များသည် ယာယီသာဖြစ်စေရပါသည်။ ပေါ်တူဂီ နိုင်ငံတွင် အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်မှုမှ ဒီမိုကရေစီစနစ်သို့ ချောမွေ့သည့်အသွင်ကူးပြောင်းမှုဖြစ်စေရန် စစ်တပ်အား ယာယီ အခန်းကဏ္ဍတစ်ခုအပ်နှင်းပေးခဲ့သည့် sunset clause တစ်ခုကို ၁၉၇၆ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အသုံးပြုခဲ့သည်။ ၁၉၇၄ခုနှစ် အာဏာရှင် အဲစတာဒို နီဗို အစိုးရအားဖြုတ်ချခဲ့သည့် စစ်အာဏာသိမ်းမှုပြီးနောက် ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်တစ်ရပ်ရေးဆွဲရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံတစ်ခုကို ရွေးကောက်ခဲ့သည်။ မူကြမ်း ရေးဆွဲသူများက ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အားကြီးကြပ်ရန် စစ်တပ်ကိုယ်စားလှယ်အများစုဖြင့် ဖွဲ့စည်းထား သည့် တော်လှန်ရေးကောင်စီကို ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်။ ယင်းကောင်စီသည် ဒီမိုကရက်တစ် အင်စတီကျူးရှင်းများ မှန်မှန်ကန် ကန်လည်ပတ်ရေး၊ ဖွဲ့စည်းပုံအကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရေး၊ ၁၉၇၄ ခုနှစ် ပေါ်တူဂီတော်လှန်ရေး၏ အနစ်သာရများ နှင့်အညီ မှန်ကန်ထင်ဟပ်စေခြင်းစသည့်အချက်များကို အာမခံပေးရသူအဖြစ်လည်း ထမ်းဆောင်ရပါသည် (ပေါ်တူဂီ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၄၂။ တော်လှန်ရေးကောင်စီအား သမ္မတအားအကြံပေးရန်နှင့် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်မှ ပြဋ္ဌာန်းလိုက်သည့်ဥပဒေအားလုံး ဖွဲ့စည်းပုံပြဋ္ဌာန်းချက်များလိုက်နာမှု ရှိမရှိဆုံးဖြတ်ရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ အာဏာ အပ်နှင်းထားပါသည်။ တော်လှန်ရေးကောင်စီသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရွက်ရေးအတွက် လိုအပ်သည့်ဥပဒေများကိုပြဋ္ဌာန်းရန် လွှတ်တော်အားညွှန်ကြားနိုင်သည်။ အရေးအကြီးဆုံးအချက်မှာ တော်လှန်ရေး ကောင်စီသည် မည်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်ကိုမဆို ဗီတိုအာဏာသုံးပယ်ချနိုင်သည်။ သို့သော် ပထမ လွှတ်တော်သက်တမ်း၏ ပထမလေးနှစ်သက်တမ်း၌သာ ဆောင်ရွက်ခွင့်ရှိသည်။ ဤ sunset clause သည် စစ်တပ်၏ ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာလုပ်ပိုင်ခွင့်များအား ယာယီပြဋ္ဌာန်းချက်သာ ဖြစ်စေရပါသည်။ စင်စစ်အားဖြင့် ၁၉၈၂ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံ ဆိုင်ရာပြင်ဆင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ကောင်စီအားဖျက်သိမ်းခဲ့ပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးနှင့် အရပ်သား အကြံပေးအဖွဲ့ဖြင့် အစားထိုးခဲ့သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဒီဇိုင်းပုံစံနည်းလမ်းနှင့် အနည်းစပ်ဆုံးနည်းလမ်းမှာ **sunrise clause** ပင်ဖြစ် သည်။ **sunrise clause ဆိုသည်မှာ** ဖွဲ့စည်းပုံပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ခု၏ သက်ရောက်သည့် နေ့ရက်အား နောက်အနာဂတ် နေ့ရက်တစ်ခုရောက်သည်အထိ ရွေ့ဆိုင်းခြင်းဖြစ်သည်။ အိန္ဒိယဥပမာအား လေ့လာနိုင်သည် (Choudhry 2016)။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာညီလာခံတွင် သဘောထားကွဲလွဲမှုအဖြစ်ဆုံး ပြဿနာတစ်ခုမှာ ပြည်ထောင်စုအစိုးရ၏ ရုံးသုံးဘာသာစကား သတ်မှတ်ချက်ပင်ဖြစ်သည်။ လွတ်လပ်ရေးရရှိချိန်၌ ဗြိတိသျှကိုလိုနီအုပ်ချုပ်ရေးနယ်မြေများ၏ ရုံးသုံးဘာသာစကားမှာ လူဦးရေ၏ တစ်ရာခိုင်နှုန်းအောက်သာ ပြောကြသည့် အင်္ဂလိပ်ဘာသာစကားဖြစ်သည်။ ဟိန္ဒူ ဘာသာစကားကို လူဦးရေ၏ ၄၀ ရာခိုင်နှုန်းက ပြောဆိုကြသည်။ အခြားဘာသာစကားပြောသောသူ အနည်းငယ်မျှသာ အိန္ဒိယသုံး ဟိန္ဒူဘာသာစကားပြောကြသည်။ ညီလာခံတွင် အဓိကအငြင်းပွားမှုမှာ အင်္ဂလိပ်ဘာသာစကားအစား ဌာန တိုင်းရင်းသားဘာသာစကားအား ပြည်ထောင်စုအစိုးရ၏ ရုံးသုံးဘာသာစကားအဖြစ် အစားထိုးမည်မည်ပင်ဖြစ် သည်။ ထောက်ခံသူတစ်စုမှ ဟိန္ဒူဘာသာစကားသည်သာ အစိုးရနှင့် ဥပဒေစနစ်၏ ရုံးသုံးဘာသာစကားဖြစ်သင့်ကြောင်း တောင်းဆိုခဲ့ပြီး အခြားအဖွဲ့မှ အင်္ဂလိပ်ဘာသာစကားနှင့် ဟိန္ဒူဘာသာစကားနှစ်မျိုးလုံးကို ပြည်ထောင်စုအစိုးရနှင့် ဥပဒေစနစ်၏ ရုံးသုံးဘာသာစကားအဖြစ် သတ်မှတ်ရန် အဆိုပြုခဲ့သည်။ ဖြေရှင်းချက်မှာ အပေးအယူညှိနှိုင်းသဘောတူ ညီမှု ရယူခြင်းဖြစ်သည်။ အိန္ဒိယဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ပုဒ်မ ၃၄၃ (က) တွင် ဟိန္ဒူဘာသာစကားကို နိုင်ငံတော်၏ ရုံးသုံးဘာသာစကားအဖြစ် ကြေညာထားသော်လည်း ပုဒ်မ ၃၄၃ (ခ) တွင် ပုဒ်မ ၃၄၃ (က) အား နောင် ၁၅ နှစ်မှသာ အကောင်အထည်ဖော်မည်ဟု ရွေ့ဆိုင်းထားပါသည်။ ၎င်း ၁၅ နှစ်အတွင်း ကျင့်သုံးနေဆဲဖြစ်သည့် အင်္ဂလိပ်ဘာသာစကား အား ဆက်လက်ကျင့်သုံးသွားမည်ဖြစ်သည်။ ပုဒ်မ ၃၄၃ (ဂ) တွင် သာမန်ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်ဖြင့် ရွေ့ဆိုင်းမှုအား အကန့် အသတ်မရှိ သက်တမ်းတိုးမြှင့်နိုင်ကြောင်း ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ဤသို့ဖြင့် ပုဒ်မ ၃၄၃ နှင့်ဆိုင်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်ချက်အား ၃ ပုံ ၂ ပုံအများစုမဲခွဲရန် မလိုအပ်ဘဲ အင်္ဂလိပ်ဘာသာစကားကိုသာ ကျင့်သုံးလိုကြသူများ အတွက် ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာ အရွေ့အပြောင်းကြောင့်ဖြစ်သော ဝန်ထုပ်ဝန်ပိုးအား ဖယ်ရှားပေးနိုင်ခဲ့သည်။ ထိုကဲ့သို့ ယန္တရားများသည် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာစီမံချက်များ အကန့်အသတ်မရှိ ဆက်လက်လုပ်ဆောင်သွားနိုင်မည့် အလား အလားများ ဖွင့်ပေးထားနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ဤကဲ့သို့ကွဲလွဲမှုများကို ဥပဒေပြုရေးလုပ်ငန်းစဉ်နှင့် သာမန်နိုင်ငံရေးလမ်း ကြောင်းပေါ်သို့ ရောက်ရှိစေခဲ့သည်။

အထက်ဖော်ပြချက်များ အမှန်တကယ်ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ပုဒ်မ ၃၄၄ အရ အင်္ဂလိပ်ဘာသာစကားမှ ဟိန္ဒူ ဘာသာစကားသို့ ကူးပြောင်းရေး အစီအစဉ်ရေးဆွဲရန် ကော်မရှင်တစ်ရပ် ဖွဲ့စည်းရမည်ဟု ဖော်ညွှန်းထားရာ ၁၉၅၅ ခုနှစ် တွင် အရှုပ်တော်ပုံဆိုက်ခဲ့ရသည်။ ကူးပြောင်းရေးအား ထပ်မံသက်တမ်းတိုးမှုကို ကော်မရှင်ကပယ်ချခဲ့သည်။ သို့သော် အတိုက်အခံပြုခဲ့သည့် ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များက အထူးသဖြင့် အိန္ဒိယပြည်သူ့ဝန်ထမ်းများအဖွဲ့ အရည်အချင်းစစ် စာမေးပွဲအတွက် အသုံးပြုသော ဘာသာစကားနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ဟိန္ဒူဘာသာစကားအသုံးပြုမည်ဆိုပါက ဟိန္ဒူဘာသာ စကားမပြောသည့်လူမျိုးများကို ခေတ်သစ်နယ်ချဲ့မှုဖြစ်ကြောင်းဆိုကာ ပြင်းပြင်းထန်ထန်ကန့်ကွက်ခဲ့သည်။ အိန္ဒိယ ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းများအဖွဲ့သည် ဗဟိုနှင့် ပြည်နယ် ဗျူရိုကရေစီအစိုးရရုံးများမှ စီနီယာအကျဆုံး အရာရှိများပါဝင်ခန့်အပ်

ထားသည်။ တစ်ဖက်မှာလူ့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ဟိန္ဒူဆန့်ကျင်ရေးဆန္ဒပြမှုများ ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ အကျိုးဆက် သဘောတူညီမှုရလဒ်မှာ ၁၉၆၇ ရုံးသုံးဘာသာစကားအက်ဥပဒေအရ ဟိန္ဒူဘာသာစကားမပြောသော ပြည်နယ်များ တွင် အင်္ဂလိပ်ဘာသာစကားအား ဆက်လက်အသုံးပြုရန် စတင်ကျူးဥပဒေအရ ဗီတိုအာဏာပေးထားခြင်းဖြင့် အင်္ဂလိပ် ဘာသာစကားအသုံးပြုရေးကို အကန့်အသတ်မရှိ ထိန်းသိမ်းထားခဲ့သည်။

အလုံးစုံတစ်ဆိုင်မှုများကိုကျော်လွှားရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများ အသုံးပြုလေ့ရှိသည့် အခြားသော ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာဒီဇိုင်းပုံစံ နည်းလမ်းကိရိယာတစ်ခုမှာ အထူးသဖြင့် ကွဲလွဲမှုရှိသော ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များ အတွက် ဥပဒေအရမဖြစ်မနေ ပြန်လည်သုံးသပ်မှုလုပ်ဆောင်ရမည်ဟု ထည့်သွင်းရန်ဖြစ်သည်။ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးပါတီ များအတွက် သင့်လျော်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဒီဇိုင်းပုံစံအား ရွေးချယ်ကာပြဋ္ဌာန်းခြင်းလည်း ဤနည်း ဗျူဟာတွင် ပါဝင်သည်။ သို့သော် အချိန်အခါတစ်ခုရောက်ရှိပါက ထိုကိစ္စရပ်များကို စေ့စပ်ဆွေးနွေးရေးလမ်းကြောင်း ပြန်ဖွင့်ရန်သဘောတူရန်ဖြစ်သည်။ အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းပြီးနောက် တချိန်ချိန်တွင် ပြန်လည်ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းနိုင်မည့် အခွင့် အလမ်းအား အာမခံချက်ပေးထားမည်ဆိုပါက အတိုက်အခံများမှလည်း ယင်းပြဋ္ဌာန်းချက်များအပေါ် သဘောတူနိုင်ပေ လိမ့်မည်။ သာဓကအနေဖြင့်ဖော်ပြရလျှင် ဥပဒေအရမဖြစ်မနေ ပြန်လည်သုံးသပ်မှုလုပ်ဆောင်ရန် လိုအပ်ချက်အား အစိုးရအုပ်ချုပ်မှုစနစ်နှင့်စပ်လျဉ်း၍ အတောမသတ်နိုင်သည့် အငြင်းပွားမှုအားဖြေရှင်းရန် ဘရားဇီးနိုင်ငံ၏ ၁၉၈၈ ဖွဲ့စည်းပုံရေးဆွဲသူများက အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းခဲ့သည်။ အာဏာရသမ္မတ ဂျိစ် ဆာနီနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံ အတွင်းရှိ ရှေးရိုးစွဲညွှန်ပေါင်းအဖွဲ့မှ သမ္မတစနစ်အခြေခံသော အစိုးရအုပ်ချုပ်မှုစနစ်ကို ထောက်ခံပြောဆိုပြီး အတိုက်အခံ ပါတီများမှ လွှတ်တော်အုပ်ချုပ်ရေးစနစ်ဆီသို့ပြောင်းလဲရန် ဆန္ဒရှိကြသည်။ အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းပြီး ၅ နှစ်အကြာတွင် ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲကျင်းပခွင့်ပြုမည်ဟူသော အပိုဒ်ထည့်သွင်းခြင်းဖြင့် သမ္မတအုပ်ချုပ်ရေးစနစ်ကျင့်သုံးရန် ရှေးရိုးစွဲအဖွဲ့ များမှ အတိုက်အခံပါတီများအား စည်းရုံးနိုင်ခဲ့သည်။ အနာဂတ်တွင် ပြန်လည်သုံးသပ်မည်ဟူသော ကတိကဝတ်သည် အတိုက်အခံများမှ သမ္မတစနစ်ကျင့်သုံးခွင့် ပြုပေးလိုက်ခြင်းကြောင့် ပေးဆပ်ရမှုလျော့ချနိုင်ခဲ့သဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများတွင် သဘောတူညီမှုများရရှိရန် အထောက်အကူဖြစ်စေခဲ့ပါသည် (Dixon and Ginsburg 2012)။

sunset clauses ၊ sunrise clauses များနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြန်လည်သုံးသပ်ရေး မဖြစ်မနေ ဆောင်ရွက်ရမည်အချိန်ကာလသတ်မှတ်ခြင်းသည် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးပါတီများမှ ယာယီအစီအမံများကို သဘောတူမှုရရှိ နိုင်စေခဲ့သော်လည်း နောက်ထပ်ပိုအသုံးများသည့် ရွေးချယ်စရာလမ်းမှာ ကွဲလွဲသောပြဿနာရပ်များကို မဆုံးဖြတ်ဘဲ ချန်ထားခြင်း၊ နည်းဥပဒေပုဒ်မတစ်ရပ်ပြဋ္ဌာန်းကာ နောင်လာမည့် လွှတ်တော်ဆုံးဖြတ်ရန် ရွှေ့ဆိုင်းခြင်းတို့ပင်ဖြစ် သည် (Dixon and Ginsburg 2012)။ ကွဲလွဲသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဿနာရပ်များကို ဆုံးဖြတ်ပေးမည့် အာဏာအား ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ထံ ရှင်းရှင်းလင်းလင်း လွှဲအပ်ထားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံပြဋ္ဌာန်းချက်များ ပါဝင်သည်။ သဘောထားကွဲလွဲသော ပြဿနာရပ်တစ်ခုကိုမဖြေရှင်းဘဲ နောင်အနာဂတ်ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွင် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရန် အချိန်ရွှေ့ဆိုင်းခြင်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခုလုံး ပြုလုပ်ပျက်စီးမည့်အရေးမှ ရှောင်တိမ်းနိုင် ရန် တန်ဖိုးရှိသည့်ဒီဇိုင်းပုံစံယန္တရားတစ်ခုဖြစ်နိုင်ပါသည်။ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာသည့် ရှုထောင့်မှကြည့်လျှင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေရေးဆွဲသူများ အသုံးပြုလေ့ရှိသည့် နည်းဥပဒေအမျိုးအစားနှစ်ခု ရှိပါသည်။ အနာဂတ်တွင် သတ်မှတ်ထားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ ပြဿနာရပ်တစ်ခုအား ဥပဒေပြုလွှတ်တော်မှ ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ရန်လိုအပ်ကြောင်း အတိအလင်း ဖော်ပြထားခြင်းနှင့် ယင်းပြဿနာရပ်များအပေါ် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်မှ ဆုံးဖြတ်နိုင်ကြောင်း ခွင့်ပြုပေးထားခြင်းတို့ ဖြစ် သည် (Dixon and Ginsburg 2012)။ နည်းဥပဒေအပိုဒ်များကို ဖွဲ့စည်းပုံရေးဆွဲသူများက ၎င်းတို့၏ အဓိကတောင်းဆိုချက် များမဟုတ်သည့် အငြင်းပွားဖွယ်ကိစ္စရပ်များ၌ ပို၍အသုံးများပါသည်။ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းသောပါတီများသည် ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေးတွင် အထူးအရေးကြီးသည့် ကွဲလွဲသော ပြဿနာရပ်များပေါ်တွင် သဘောတူညီမှုရယူရန် ပို၍အချိန်ပေးလို ကြပါလိမ့်မည်။ ထို့ပြင် ဦးစားပေးမဟုတ်သော ပြဿနာရပ်များပေါ် မပြီးပြတ်နိုင်သည့် ငြင်းခုံမှုများကြောင့် ဦးစားပေး ကိစ္စရပ်များပေါ် အပေးအယူပြုလုပ်မှုများကို ယိုးယွင်းနိုင်စေမှုကို ရှောင်တိမ်းရန် ဒုတိယအဆင့် သဘောတူညီမှုများကို

ဥပဒေပြုလွှတ်တော်သို့ လွှဲအပ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ပါဝင်သည့်ပါတီများကို အရေးကြီးဦးစားပေးကိစ္စရပ်များအား အချိန်ရွှေ့ဆိုင်းရန်ရွေးချယ်လိုက်ပါက ဥပဒေပြုလွှတ်တော်မှ မဖြစ်မနေအတည်ပြုရန် အချိန်ကာလသတ်မှတ်မှတ်ချမှတ်ရန်လိုအပ်သည်။ သို့မဟုတ် အငြင်းပွားမှုဖြစ်သော အကြောင်းအရာများအပေါ် ဥပဒေတစ်ရပ်အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းနိုင်ချိန်အထိ ကြပ်မတ်ဆောင်ရွက်ရန် ကြားကာလအစီအမံတစ်ရပ်ဖွဲ့စည်းပုံတွင်ထည့်သွင်းရန်လိုအပ်သည်။ သာဓကအနေဖြင့် ၁၉၉၇ ခုနှစ် ဂမ်ဘီယာဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် သေဒဏ်ပေးမှုဖျက်သိမ်းရေးကိုဆုံးဖြတ်ရန် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်အား အချိန်ကာလ ၁၀ နှစ်ပေးအပ်ခဲ့သည်။

တသမတ်တည်းရှိသော တရားမဥပဒေတစ်ရပ်ထားရှိရေး အငြင်းပွားမှုများကိုဖြေရှင်းရန် နည်းဥပဒေအပိုဒ်တစ်ရပ်ပြဋ္ဌာန်းကာ အိန္ဒိယ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံမှအချိန်ရွှေ့ဆိုင်းလွှဲအပ်မှုကို အသုံးပြုခဲ့သည် (Lerner 2011)။ တချို့သော ညီလာခံအဖွဲ့ဝင်များသည် လက်ထပ်ထိမ်းမြားခြင်း၊ ကွားရှင်းပြတ်ဆဲခြင်း၊ အမွေဆက်ခံမှုကဲ့သို့ ကိစ္စရပ်များကို ထိန်းကြောင်းရန် နိုင်ငံသားအားလုံးအပေါ် အကျိုးဝင်သည့် တသမတ်တည်းသော တရားမဥပဒေတစ်ရပ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပြဋ္ဌာန်းလိုကြသည်။ သို့သော် အခြားအဖွဲ့ဝင်များကမူ ယင်းကိစ္စရပ်များတွင် လူနည်းစုဘာသာကိုးကွယ်သူအုပ်စုများက ၎င်းတို့ရိုးရာဓလေ့ထုံးတမ်းများအတိုင်း ကျင့်သုံးမှုကိုခွင့်ပြုသည့် တည်ဆဲ ကိုယ်ပိုင်သီးသန့်ဥပဒေအုပ်ချုပ်မှုစနစ်အတိုင်း ဆက်လက်ထားရှိလိုကြသည်။ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းသည့်ပါတီများမှ ၎င်းသဘောမတူညီမှုအား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပုဒ်မ ၄၄ ထည့်သွင်းကာ အချိန်ရွှေ့ဆိုင်းလွှဲအပ်ခဲ့သည်။ ယင်းပြဋ္ဌာန်းချက်တွင် ‘နိုင်ငံတော်သည် အိန္ဒိယနိုင်ငံတဝှမ်းလုံးရှိ နိုင်ငံသားတိုင်းအတွက် ယုံကြည်စိတ်ချရသည့် တသမတ်တည်းရှိသော တရားမဥပဒေတစ်ရပ်ပြဋ္ဌာန်းရန် ကြိုးပမ်းပေးရမည်’ဟု ဖော်ပြထားသည်။ ယင်းပုဒ်မကို လမ်းညွှန်ချက်အခြေခံမူများအဖြစ် ထည့်သွင်းခဲ့သောကြောင့် ဥပဒေအရာစည်းနှောင်းသော ပြဋ္ဌာန်းချက်ဖြစ်ခြင်းထက် နောင်အနာဂတ်လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များအတွက် မူဝါဒဆိုင်ရာ အကြံပြုချက်တစ်ရပ်ပင်ဖြစ်သည်။ အလားတူပင် ကင်ညာ၏ ၂၀၁၀ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများသည် ကိုယ်ဝန်ဖျက်ချခွင့်နှင့်ဆိုင်သော အငြင်းပွားမှုကိုကျော်လွှားရန် နည်းဥပဒေအပိုဒ်တစ်ခု ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းခဲ့သည်။ ခရစ်ယာန်အုပ်စုများက ကိုယ်ဝန်ဖျက်ချခြင်းကို လုံးဝတားမြစ်ကန့်ကွက်ကြောင်း ထုတ်ဖော်ခဲ့သော်လည်း လူမှုအသိုင်းအဝန်းရှိ အခြားအုပ်စုများကမူ ကိုယ်ဝန်ဖျက်ချခွင့်ကို ဖွဲ့စည်းပုံတွင် အာမခံပေးရန် လိုလားကြသည်။ ဤသို့ ဆန့်ကျင်ဖက်တောင်းဆိုမှုများအကြား သဘောတူညီမှုရရှိမည့်အခွင့်အလမ်းကို တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ယင်းမှာ မိခင်သေဆုံးမှုကို ကာကွယ်ရန်အတွက် ကျန်းမားရေးကုသမှုအကြောင်းအရင်းကြောင့်မဟုတ်ဘဲ ကိုယ်ဝန်ဖျက်ချမှုကို ခွင့်မပြုရန် သို့မဟုတ် ‘အခြားပြဋ္ဌာန်းထားသော ဥပဒေက ခွင့်ပြုထားပါက’ ဟု ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်တွင် ဖော်ပြထားခြင်းပင် ဖြစ်သည်(article 26.4)။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံရေးဆွဲသူများက လွှတ်တော်အား စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများကို ပြန်လည်လုပ်ဆောင်နိုင်စေသည့်အပြင် နောင်အနာဂတ်တွင် ကိုယ်ဝန်ဖျက်ချမှုနှင့်ဆိုင်သော သတ်မှတ်ချက်များကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် တိုးချဲ့နိုင်စေသည်။

မူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းနှင့်ဆက်စပ်သော နည်းလမ်းတစ်ရပ်မှာ သဘောထားကွဲလွဲသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို မူကြမ်းရေးဆွဲရာတွင် မတိကျသော ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ စကားရပ်များကို ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိ သုံးနှုန်းခြင်းဖြစ်သည်။ တခါတရံတွင် **အပြုသဘောဆောင်သည့် မတိကျသောစကားရပ်များ**ဟုလည်း ခေါ်ဆိုကြသည်။ ဤမူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းနည်းလမ်းသည် မတိကျသော စာသားတစ်ရပ်အား သဘောတူညီခြင်းဖြင့် ပြဋ္ဌာန်းချက်စာသားပေါ်ကွဲလွဲသည့်နားလည်မှုများကို ဖတ်ရှုရန် အခွင့်အလမ်းရရှိစေနိုင်သည့်အတွက် ပါတီများ အပေးအယူလုပ်သဘောတူညီမှု ရရှိရန် အထောက်အကူဖြစ်စေသည်။ ထို့ကြောင့် ပါတီအားလုံးမှ ၎င်းတို့မဲဆန္ဒနယ်မြေသို့ရောက်ရှိသောအခါ ၎င်းတို့၏ တောင်းဆိုမှုများရရှိခဲ့သည်ဟု ဆိုစေနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ အထူးသဖြင့် အပြုသဘောဆောင်သည့် မတိကျသော စကားရပ်များသည် ဘုံတူညီသော တန်ဖိုးများ၊ ဝိသေသလက္ခဏာများ၊ လူမှုအသိုင်းအဝန်း၏ ရည်မှန်းချက်များ ချမှတ်ရသည့် ကိစ္စရပ်များတွင် သဘောတူညီမှုရရှိစေရန် အထောက်အကူဖြစ်စေနိုင်ပါသည်။ သို့သော် အစိုးရမဏ္ဍိုင်များဖြစ်သော အုပ်ချုပ်ရေး၊ ဥပဒေပြုရေးနှင့် တရားစီရင်ရေးတို့နှင့်ဆိုင်သော ဖွဲ့စည်းပုံပုံစံနှင့် တာဝန်များ ချမှတ်ခြင်းကဲ့သို့ ရှင်းလင်းတိကျမှု လိုအပ်သော ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာပြဋ္ဌာန်းချက်များအတွက်မူ မရှင်းလင်းမတိကျမှုကို ရှောင်ရှားရပါမည်။

အပြုသဘောဆောင်သည့် မတိကျသော ဖွဲ့စည်းပုံစံကားရပ်အား အသုံးပြုနိုင်သော ကောင်းမွန်သည့် သာဓက တစ်ခုမှာ ၂၀၁၄ တူနီးရှားဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံတွင် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းသူများက ကိုးကွယ်ရာဘာသာ၏ အဆင့်အတန်းသတ်မှတ် ချက်ပေါ်တွင် သဘောတူညီမှု ရယူပေးနိုင်ခဲ့သည့် နည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ အမျိုးသား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ညီလာခံ (NCA) အတွင်းရှိ ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းသူများမှ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အစွဲလမ်းနိုင်ငံတော် တည်ထောင်လိုသူနှင့် ဘာသာရေးလွှမ်းမိုးမှုကင်းသော နိုင်ငံတော်အဖြင့် ကြေညာလိုသူဟူ၍ ပါတီများအကြား ပြင်းထန် သည့် သဘောတူညီမှုများကို သတိမူခဲ့ကြသည်။ NCA တွင် နေရာ ၄၁ ရာခိုင်နှုန်းရရှိထားသော အကြီးဆုံးပါတီ အင်နာဒါ သည် အစွဲလမ်းဘာသာအား နိုင်ငံတော်ဘာသာအဖြစ် သတ်မှတ်ရန်နိုးဆော်ခဲ့သော်လည်း အခြားဘာသာရေးမလွှမ်းမိုး သောပါတီများက နိုင်ငံတော်သည် ဘာသာတရားနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ဘက်မလိုက်ကြားနေသောနိုင်ငံတော် တည်ထောင်မည် ဟု ဖွဲ့စည်းပုံတွင်ပြဋ္ဌာန်းလိုကြသည်။ ကိုးကွယ်ရာဘာသာ၏ အဆင့်အတန်းသတ်မှတ်ချက်အား မတိကျသော ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ ပြဋ္ဌာန်းချက်များ ရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းကာ ယင်းသဘောထားကွဲလွဲမှုအား ကျော်လွှားခဲ့သည်။ တူနီးရှားဖွဲ့စည်းပုံ တွင် 'တူနီးရှားသည် လွတ်လပ်သော၊ အမှီအခိုကင်းသော၊ အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်နိုင်ငံဖြစ်ပြီး နိုင်ငံတော်ဘာသာမှာ အစွဲလမ်းဘာသာ၊ နိုင်ငံတော်ဘာသာစကားမှာ အာရတ်ဘစ်ဘာသာစကားတို့ဖြစ်ပြီး ပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံတော် စနစ် ကျင့်သုံးသည်' ဟု ဖော်ပြထားသည် (ပုဒ်မ ၁ - ယခင်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်မှ ထုတ်နှုတ်ထားသည်)။ ဖွဲ့စည်းပုံတွင် နောက်ထပ်ထည့်သွင်းထားသောအချက်မှာ 'တူနီးရှားသည် ဥပဒေ၏ အထွဋ်အထိပ်ဖြစ်မှု၊ ပြည်သူ့လူထု၏ သဘောထားနှင့် နိုင်ငံသားဖြစ်မှုပေါ်အခြေခံသည့် တရားမစနစ်ကျင့်သုံးသော နိုင်ငံတော်ဖြစ်သည်' (ပုဒ်မ ၂) ဟူ၍ ဖော်ပြ ထားပါသည်။ ပြဋ္ဌာန်းချက်၏ မတိကျမှုကြောင့် အနက်အဓိပ္ပါယ်နှစ်မျိုးဖွင့်ဆိုနိုင်သည်။ ပုဒ်မ ၁ တွင်ဖော်ပြထားသော 'နိုင်ငံတော်၏ ဘာသာသည် အစွဲလမ်းဖြစ်သည်' ဟူသော စကားရပ်သည် တူနီးရှားနိုင်ငံတွင် အစွဲလမ်းဘာသာ အများ ဆုံးကိုးကွယ်ကြသည့်အချက်အား အသိအမှတ်ပြုထားသည်ဟု ဖွင့်ဆိုနိုင်သော်လည်း ပုဒ်မ ၂ တွင် 'တရားမဥပဒေ ကျင့်သုံးသောနိုင်ငံ'ဟု ဖော်ပြထားခြင်းသည် ဘာသာတရားလွှမ်းမိုးမှုကင်းသောစကားရပ် မသုံးနှုန်းထားသည့်တိုင် နိုင်ငံတော်၏ တရားဝင်ကိုးကွယ်ရာဘာသာမရှိဟူ၍ အာမခံပေးထားရန်လည်း ရှင်းလင်းမနေပေ။ ဤသို့ အပြုသဘော ဆောင်သော မတိကျမှုသည် အင်နာဒါ နှင့် ဘာသာတရားလွှမ်းမိုးမှုကင်းသောပါတီများ နှစ်ဖက်လုံးအပြင် ၎င်းတို့၏ ထောက်ခံသူအသီးသီးအားလည်း အောင်နိုင်သူများဖြစ်စေပါသည်။

နိဂုံး

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသစ်တစ်ရပ်ရေးဆွဲခြင်း သို့မဟုတ် တည်ဆဲဖွဲ့စည်းပုံအား ပြင်ဆင်ခြင်းသည် လွယ်ကူ သည့် လုပ်ဆောင်ချက်မဟုတ်ပေ။ ပထမဦးစွာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာမူဘောင်တစ်ခု ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းသည် နည်းပညာပိုင်းဆိုင်ရာ ဆောင်ရွက်ချက်တစ်ခုထက်ပိုသော နိုင်ငံရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ပြိုင်ဆိုင်မှုရှိသော ဒီမိုကရက်တစ်နိုင်ငံရေး ပတ်ဝန်းကျင်ရှိသည့် ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်သည် မတူကွဲပြားသော အမြင်သဘောထားနှင့် ပဋိပက္ခ ဖြစ်နေသော အကျိုးစီးပွားရှိသည့် နယ်ပယ်အသီးသီးမှ သက်ဆိုင်သူများအကြား ပြင်းထန်သည့်စေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများ ဆောင်ရွက်ရန် လိုအပ်ပါသည်။ ကွဲပြားသည့်အကြောင်းအရာအလိုက် သဘောတူညီမှုများ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆိုင်ရာစေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုအတွင်း မလွဲမသွေဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သောကြောင့် ယင်းကဲ့သို့မတူကွဲပြားသည့် ပြဿနာရပ်များကို ဖြေရှင်းရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခုချင်းစီက အသုံးပြုနိုင်သည့် စံသတ်မှတ် ထားသော ပုံသေနည်းလမ်းမရှိပေ။ သို့သော် အထက်တွင်တွေ့ရှိရသည့်အတိုင်း စေ့စပ်ညှိနှိုင်းသည့်ပါတီများမှ အစပိုင်း တွင် သဘောတူထားနိုင်သည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်းဆိုင်ရာ ဖြေရှင်းချက်တချို့ရှိသည်သာမက ကာလကြာမြင့်စွာရှိသော တစ်ဆိုမှုဖြစ်ပေါ်နိုင်ချေ အနည်းဆုံးဖြစ်စေရန်နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်လျှောက် ဆွဲဆောင်မှု ရှိသော အပေးအယူညှိနှိုင်းမှု သဘောတူမှုများလည်း ရှိသည်။ ထို့ပြင် တစ်ချို့အကြောင်းကိစ္စရပ်များအပေါ် သဘောမ တူညီမှုများကြောင့် တစ်ဆိုမှုများဖြစ်ပေါ်သောအခါ ယင်းသို့ မရွေးဘဲတစ်ဆိုမှုကိုကျော်လွှားရန် သက်ဆိုင်သူများက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဒီဇိုင်းပုံစံ ကိရိယာတန်ဆာပလာအမျိုးမျိုးကို အသုံးပြုနိုင်ပါသည်။

ယေဘုယျအကြံပြုချက်တစ်ခုအနေဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများ၊ ကြားဝင်စေ့စပ်သူများ၊ အကြံပေးသူများမှ လုပ်ငန်းစဉ်တစ်လျှောက် ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သော အတက်အကျအမျိုးမျိုးကို တုန့်ပြန်နိုင်ရန် ပြောင်းလွယ်ပြင်လွယ်ရှိရန် လိုအပ်သည်ကို ကြိုတင်မှန်းဆထားသင့်သည်။ သဘောထားကွဲလွဲသည့် ပြဿနာရပ်များနှင့် ကြုံတွေ့လာရသောအခါ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲသူများသည် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများဝန်းကျင်ရှိ ဖြစ်ပေါ်နေသော အခြေအနေအရပ်ရပ်အားလုံးနှင့် ပြဿနာပစ္စုပ္ပန်အပေါ် သင့်လျော်သလိုစီမံဆောင်ရွက်ရမည်ဟူသည့် လုပ်နည်းလုပ်ဟန်ဖြင့် ကြိုးပမ်းဖြေရှင်းသင့်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာစေ့စပ်ညှိနှိုင်းမှုများတွင် သက်ဆိုင်သူများအားလုံးသည် အလျှော့ပေးလိုက်လျောမှုတစ်ချို့ ပြုလုပ်လိုစိတ်ရှိရမည့်အပြင် လုံလောက်သော ပါဝင်သူအရေအတွက်အများစု သဘောတူညီနိုင်သည့် ညှိနှိုင်းသဘောတူထားသော ဖြေရှင်းချက်များရှာဖွေရာတွင် တီထွင်ဖန်တီးမှုရှိရန်လည်း လိုအပ်သည်ဟူသော အချက်မှာ အရေးအကြီးဆုံးဖြစ်ပါလိမ့်မည်။

ကိုးကားချက်များ

- Anderson, G. and Choudhry, S., *Territory and Power in Constitutional Transitions* (Stockholm: International IDEA, 2019), <<https://www.idea.int/sites/default/files/publications/territory-and-power-in-constitutional-transitions.pdf>>, accessed 8 January 2021
- Barany, Z., Bisarya, S., Choudhry, S. and Stacey, R. (eds), *Security Sector Reform in Constitutional Transitions* (Oxford: Oxford University Press, 2019)
- Bisarya, S., 'Forces and mechanisms in plurinational constitution-building in South Asia', in International IDEA, *Annual Review of Constitution-Building Processes: 2015* (Stockholm: International IDEA, 2016), <<https://www.idea.int/sites/default/files/publications/annual-review-of-constitution-building-processes-2015.pdf>>, accessed 29 October 2020
- Bisarya, S. and Zulueta-Fulscher, K., (S) *electing Constitution-Making Bodies in Fragile and Conflict-Affected Settings*, Policy Paper No. 16 (Stockholm: International IDEA, 2018), <<https://www.idea.int/sites/default/files/publications/selecting-constitution-making-bodies-in-fragile-and-conflict-affected-settings.pdf>>, accessed 9 January 2021
- Burdeau, G., *Traité de Science Politique, Tome IV : Le statut du pouvoir dans l'Etat* [Treaty of Political Science, Vol. IV: The Status of Power in the State], 3rd edn. (Paris: L.G.D.J., 1983)
- Böckenforde, M., 'From Constructive Ambiguity to Harmonious Interpretation: Religion-Related Provisions in the Tunisian Constitution', *American Behavioral Scientist*, 60/8 (2016), pp. 919-40
- Choudhry, S. and Haysom, N., 'Mechanisms for Resolving Divisive Issues in Constitutional Negotiation', Interpeace, *Constitution-making in Focus*, Issue Paper, 2010, <https://constitutionmakingforpeace.org/wp-content/uploads/2015/04/InFocus_HaysomChoudhry_FINAL.pdf>, accessed 17 September 2020
- Choudhry, S., 'Language', in S. Choudhry, M. Khosla and P.B. Mehta (eds), *Oxford Handbook of the Indian Constitution* (Oxford: Oxford University Press, 2016)

- Collier, C. and Collier, J. L., *Decision in Philadelphia: The Constitutional Convention of 1787* (New York: Ballantine Books, 1986)
- Colomer, J., *Game Theory and the Transition to Democracy: The Spanish Model* (Williston, VT: Edward Elgar Publishing, 1995)
- Daily Nation*, 'Progress on the Constitution Review process by the Committee of Experts as at October 2009', 26 October 2009, <http://constitutionnet.org/sites/default/files/CoE_ProgressReport.pdf>, accessed 29 October 2020
- Dixon, R. and Ginsburg, T., 'Deciding Not To Decide: Deferral in Constitutional Design', University of Chicago, Public Law and Legal Theory Working Paper No. 389, 2012, <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1083&context=public_law_and_legal_theory>, accessed 25 August 2020
- Elkins, Z., Ginsburg, T. and Melton, J., *The Endurance of National Constitutions* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009)
- Elster, J., 'Forces and Mechanisms in the Constitution-Making Process', *Duke Law Journal*, 45/2 (1995), pp. 364–96, <<https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3297&context=dlj>>, accessed 29 July 2020
- Indrayana, D., *Indonesian Constitutional Reform 1999–2002: An Evaluation of Constitution-Making in Transition* (Jakarta: Kompas Book Publishing, 2008), <https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=d0f69252-c918-5c5c-770a-8193befdf986&groupId=252038>, accessed 18 September 2020
- Khaitan, T., 'Directive principles and the expressive accommodation of ideological dissenters', *International Journal of Constitutional Law*, 16/2 (2018), pp. 389–420, <<https://doi.org/10.1093/icon/moy025>>, accessed 29 October 2020
- Lerner, H., *Making Constitutions in Deeply Divided Societies* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011)
- Negretto, G., *Making Constitutions: Presidents, Parties and Institutional Choices in Latin America* (New York: Cambridge University Press, 2013)
- Negretto, G., 'Constitution Making and Institutional Design: The Reform of Presidentialism in the Argentine Constitution of 1994', prepared for delivery at the 1998 meeting of the Latin American Studies Association, Chicago, 24–26 September 1998, <https://gabrielnegretto.com/wp-content/uploads/2016/04/Constitution-making_and_Institutional_Design_The_Transformation_of_Presidentialism_in_Argentina.pdf>, accessed 31 July 2020
- Negretto, G., 'The 1994 Constitutional Reform in Argentina', prepared for the second Melbourne Forum on Constitution Building in Asia and the Pacific, jointly organized by International IDEA and the Constitution Transformation Network and hosted by the Department of Political Science, University

International IDEA အကြောင်း

ဒီမိုကရေစီနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အကူအညီပေးရေး နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်း (International IDEA) သည် ကမ္ဘာတစ်လွှားတွင် ရေရှည်တည်တံ့သော ဒီမိုကရေစီ စနစ်ပေါ်ထွန်းရေးကို အထောက်အပံ့ပေးရန် ရည်သန် ဆောင်ရွက်နေသည့် အစိုးရများအကြား ချိတ်ဆက် ဆောင်ရွက်နေသော အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုဖြစ်ပါသည်။

ရှင်းလင်းချက်

International IDEA ၏ ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေသော စာတမ်း များသည် မည်သည့်အမျိုးသားရေးနှင့် နိုင်ငံရေး ရည်ရွယ်ချက်များ လုံးဝမပါဝင်ဘဲ ထုတ်ဝေသော စာစောင်များဖြစ်သည်။ ဤစာစောင်တွင်ဖော်ကျူး ထားသော အမြင်ရှုထောင့်များသည် International IDEA ၏ ရှုထောင့်ကို သော်လည်းကောင်း၊ IDEA ဘုတ်အဖွဲ့ဝင်များ၏ရှုထောင့်ကိုသော်လည်းကောင်း ကိုယ်စားမပြုပါ။

ဤစာစောင်အတွင်းတွင် နိုင်ငံများ၊ နယ်ပယ်ဒေသ၏ နာမည်များကို ရည်ညွှန်းထားခြင်းသည် ထိုနိုင်ငံများ၊ ဒေသများ၏ ဥပဒေဆိုင်ရာနည်းစနစ်များ၊ ပေါ်လစီများ အပေါ်ရှိ IDEA ၏ တရားဝင်အမြင်ရှုထောင့်အား ကိုယ်စားပြုခြင်း မရှိပါ။

ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်ပတ်သက်သော စာစောင် အတွင်းတွင် ဖော်ပြထားသည့် အမြင်ရှုထောင့်များသည် ပုံရိုးကူညီသောနိုင်ငံများ၏အမြင်ရှုထောင့်ကိုသော် လည်းကောင်း ကိုယ်စားပြုခြင်းမရှိပါ။

မူပိုင်ခွင့်

© International IDEA ၂၀၂၁ ခုနှစ် မူပိုင်ဖြစ်သည်။

ဤစာအုပ်ကို ကွန်ပျူတာဖိုင်အနေဖြင့် Creative Commons Attribute-NonCommercial-ShareAlike 3.0 (CC BY-NC-SA 3.0) licence ဖြင့် ရယူနိုင်ပါသည်။ စီးပွားဖြစ်လုပ်ဆောင်ခြင်း မဟုတ်လျှင်၊ ဤမူရင်း စာအုပ်ကို သင့်တင့်လျောက်ပတ်စွာ ရည်ညွှန်းဖော်ပြ လျက် ကူးယူခြင်း၊ ဖြန့်ချိခြင်း၊ ပေးပို့ခြင်း၊ စာသားများ ပြန်လည်စီစဉ်ခြင်း၊ ဆီလျော်အောင် ပြင်ဆင်ခြင်းများ ပြုလုပ်နိုင်ပါသည်။ ယင်းတို့ ပြုလုပ်ဖြန့်ဝေမည်ဆိုပါက ဤခွင့်ပြုချက်လိုင်စင်ကိုပင် အသုံးပြု၍ ဖြန့်ဝေရန်ဖြစ် ပါသည်။

ဤခွင့်ပြုချက်လိုင်စင်အကြောင်း ပိုမိုသိရှိလိုပါက Creative Commons website <<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/>> တွင် လေ့လာနိုင်ပါသည်။

ISBN : 978-91-7671-444-7 (Print)
ISBN : 978-91-7671-445-4 (PDF)
DOI : <<https://doi.org/10.31752/idea.2021.68>>

of the Philippines Diliman, Manila, Philippines, 3-4 October 2017, <https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0005/2536511/Argentina-Negretto.pdf>, accessed 3 August 2020

Varol, O., 'The Military as the Guardian of Constitutional Democracy', *Columbia Journal of Transnational Law*, 51/3 (2013),pp. 547-625, <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2161013>, accessed 19 January 2021

ဆက်သွယ်ရန်

International IDEA
စတုန်းစိဘော့ဂ်
SE - ၁၀၃၃၄၊ စတော့ဟုမ်းမြို့၊
ဆွီဒင်နိုင်ငံ
ဖုန်းနံပါတ် - + ၄၆၈ ၆၉၈၃၇၀၀
အီးမေးလ် - info@idea.int
ဝဘ်ဆိုဒ် - <http://www.idea.int>

ဤစာတမ်းအား ဘာသာပြန်ထုတ်ဝေခြင်းကို နော်ဝေနိုင်ငံခြားရေးဝန်ကြီးဌာန၊ လူဇင်ဘာ့ခံအစိုးရ၊ ဖင်လန်နိုင်ငံခြားရေး ဝန်ကြီးဌာနနှင့် ဆွီဒင်အစိုးရတို့မှ ပံ့ပိုးကူညီသည်။